

KOULUN JA LASTENSUOJELUN VÄLINEN YHTEISTYÖ LUOKANOPETTAJIEN,
OPPILASHUOLTORYHMÄN JÄSENTEN JA SOSIAALITYÖNTEKIJÖIDEN
KOKEMANA

”Avoimella dialogilla kohti jaettua ymmärrystä”

Asta Meriläinen
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustieteen laitos
Erityispedagogiikka
Joulukuu 2020

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO
Kasvatustieteen laitos

MERILÄINEN, ASTA:

Koulun ja lastensuojelun välinen yhteistyö luokanopettajien, oppilashuoltoryhmän jäsenten ja sosiaalityöntekijöiden kokemana

Tutkielma 59.s 3 liite s.
Erityispedagogiikka
Joulukuu 2020

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli tuoda esiin lastensuojelun työntekijöiden, luokanopettajien ja oppilashuollossa toimivien kokemuksia koulun ja lastensuojelun välisestä moniammatillisesta yhteistyöstä. Tavoitteena oli selvittää hyviä käytänteitä ja mahdollisia haasteita yhteistyölle. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus ja sitä ohjaa fenomenografinen tutkimussuuntaus. Aineisto on kerätty teemahaastatteluin keväällä 2018. Tutkimukseen osallistui yhteensä kahdeksan koulun työntekijää ja kaksi sosiaalityöntekijää.

Haastatteluista nousi esiin, että hyviä käytänteitä yhteistyöhön on olemassa, mutta ne eivät ole vakiintuneita. Kaikilla haastateltavista oli hyviä kokemuksia yhteistyöstä, mutta myös niitä kokemuksia, jolloin yhteistyö ei ole sujunut toivotulla tavalla. Tutkimus osoitti, että yhteistyö koulun ja lastensuojelun välillä koetaan tärkeäksi, ja toimivien käytänteiden kehittämiseksi on selkeä tarve.

Yhteistyötä edistäviksi tekijöiksi näyttäytyi muun muassa se, että huolta aiheuttaviin asioihin puututaan tarpeeksi varhain, ja lapsen huoltajat otetaan tiiviisti mukaan yhteistyöhön, heti huolen herätessä. Yhteistyötä edesauttaa myös koulun ja lastensuojelun työntekijöiden jaettu ymmärrys lapsen tilanteesta. Lisäksi yhteistyötä edistää avoin dialogi, vastavuoroisuus ja kunnioitus. Yhteistyön haasteiksi nousivat muun muassa pysyvien rakenteiden puuttuminen, salassapitosäädökset, näkemuserot sekä liian suuret odotukset yhteistyöltä.

Olin kiinnostunut tutkimuksessani myös siitä, miten koulun ja lastensuojelun roolit jakautuvat ja mikä koetaan koulun rooliksi lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tukemisessa. Opettajan rooli nähtiin tärkeänä, sillä opettaja saattaa olla ainut turvallinen ja pysyvä aikuinen lapsen elämässä. Koulun nähtiin edustavan lapselle turvallista arkea. Lastensuojelun rooli on muun muassa tiedottaa koulua lapsen sijoituksesta ja toimia lapsen verkostossa. Koulu ja lastensuojelu tekevät yhdessä myös ennaltaehkäisevää työtä.

Asiasanat: moniammatillinen yhteistyö, fenomenografia, salassapitovelvollisuus, jaettu ymmärrys

Sisällys:

1 JOHDANTO	3
2 PERUSOPETUS	5
2.1 Kolmiportainen tuki	5
2.2 Varhainen puuttuminen kouluissa	6
2.3 Oppilashuoltotyö	8
3 LASTENSUOJELU	11
3.1 Ehkäisevä lastensuojelu.....	11
3.2 Avohuolto.....	12
3.3 Huostaanotto.....	12
3.4 Sijaishuolto.....	13
4 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ JA ASiantuntijuus.....	14
4.1 Asiantuntijuus.....	18
4.2 Yhteistyö huolen herätessä.....	19
4.3 Koulun ja sijaishuollon välinen yhteistyö	20
5 AIKAISEMMA TUKIMUKSET JA HANKKEET	22
5.1 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten koulusuoriutuminen	22
5.2 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukeminen.....	23

5.3 Asiakasosallisuus monitoimijaisessa yhteistyössä	24
5.4 Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaavilla	26
6 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTTAMINEN	28
6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	28
6.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	29
6.3 Aineiston keruu	31
6.4 Tutkimuksen kulku ja osallistujat.....	31
7 KOULUN JA LASTENSUOJELUN VÄLINEN YHTEISTYÖ.....	34
7.1 Huolen herääminen.....	35
7.2 Yhteistyötä edistävät tekijät	36
7.3 Yhteistyön haasteet.....	40
7.4 Koulun rooli	43
7.4 Lastensuojelun rooli	46
8 POHDINTA	49
8.1 Tutkimusprosessin arviointi ja eettiset kysymykset.....	54
Lähteet:	57
LIITE 1. TEEMAHAASTATTELURUNKO KOULUSSA TYÖSKENTELEVILLE...	60
LIITE 2. TEEMAHAASTATTELURUNKO SOSIAALITYÖNTEKIJÖILLE.....	62

1 JOHDANTO

Pro gradu -tutkielmani käsittelee koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Olen rajannut tutkimukseni koskemaan perusopetusta, ja yhteistyötä lastensuojelun prosessien kaikissa eri vaiheissa aina ennaltaehkäisevästä työstä lähtien lapsen sijaishuoltoon. Kiinnostus aiheeseen on herännyt työkokemukseni kautta. Työskennellessäni opiskelun ohessa lastensuojelun parissa sijaishuollossa ja nuorten kriisityössä, olen kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka tärkeää olisi, että koulu ja lastensuojelu toimisivat enemmän yhdessä lasten ja heidän perheidensä hyvinvoinnin edistämiseksi.

Lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja nuorten määrä on kasvanut. Vuonna 2018 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna kaiken kaikkiaan 18 544 lasta ja nuorta, ja lastensuojelun avohuollon asiakkaana oli 54 883 lasta ja nuorta. (THL, 2019.) Tuen tarve kouluissa on lisääntynyt, lähes joka viides peruskoulun oppilaista sai tehostettua tai erityistä tukea syksyllä 2018. Tehostettua tukea sai 59 700 oppilasta eli 10,6 prosenttia oppilaista ja erityistä tukea 45 700, mikä vastaa 8,1 prosenttia oppilaista. (Tilastokeskus 2019.)

Lastensuojelun asiakkaina olevilla lapsilla ja nuorilla on usein oppimiseen ja kouluun sopeutumiseen liittyviä pulmia. Näiden takana on usein monia tekijöitä, jotka liittyvät lapsen epävakaaseen kasvuympäristöön. (Heino & Oranen 2012, 220–221.) Nämä tekijät haastavat lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen koulunkäyntiä ja koulunkäynnin tukemiseksi tulisi tehdä moniammatillista yhteistyötä. Jotta moniammatillinen verkoston avulla voitaisiin tukea lapsen koulunkäyntiä ja hyvinvointia, on tehtävä yhteistyötä niin koulun sisällä kuin koulun ulkopuolisten tahojen kesken. (Heino & Oranen 2012, 243.)

Läheisten tukiverkostojen puuttuminen on yksi syy perheiden lisääntyneeseen avun tarpeeseen. Vanhemmat voivat olla voimattomia tai osaamattomia kantamaan kasvatusvastuuta yksin ja tällöin koulun ja muiden viranomaisten merkitys lapsen tai nuoren turvallisen kasvun ja kehityksen turvaajana korostuu. Koulujen ryhmäkoot ovat

usein niin isoja, että turvallisia aikuisia on suhteessa oppilaisiin liian vähän. Oppilaiden ongelmien syyt ja oireet saattavat olla myös sellaisia, että koulun keinot niiden ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi ovat riittämättömiä. Kun keinot koulun sisällä loppuvat on tehtävä yhteistyötä koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. (Huhtanen 2007, 12–15.)

Perheiden ja lasten tukemiseen tarkoitettut palvelut jakautuvat useisiin eri hallintokuntiin, joissa toimii useampi ammattiryhmä. (Rimpelä 2013, 19.) Kunnissa eri hallintoalojen välinen yhteistyö ei aina suju toivotulla tavalla, ja huostaanottoon päätyneissä tapauksissa tämä onkin yksi olennaisimmista ongelmista. Esimerkiksi asianmukainen koulunkäynnin ja oppimisen tuki tulisi järjestää yhdessä kunnan eri viranomaisten ja huoltajien kanssa. Lapsen ja perheen tukiverkostossa toimivien asiantuntijoiden tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä, jotta perhettä voitaisiin tukea kokonaisvaltaisesti. (Ikonen 2013, 25.) Kun vanhemmuus ei riitä lapsen tai nuoren turvallisen kasvun ja kehityksen tukemiseen, niin kodin ulkopuolisten, pysyvien ja turvallisten aikuissuhteiden merkitys korostuu. Keskeinen haaste onkin siinä, miten palvelujärjestelmä pystyy asiantuntijuutensa avulla näitä tarjoamaan. (Linnasuo 1996, 74.)

Teoriaosuudessa käsittelen ensin koulua ja lastensuojelua toimintaympäristöinä. Seuraavaksi tarkastelen perusopetuslakia, sekä lastensuojelulakia, jotka ohjaavat niiden toimintaa. Siitä edetään moniammatilliseen yhteistyöhön ja asiantuntijuuteen sekä koulun ja lastensuojelun väliseen yhteistyöhön. Teoriaosuuden lopuksi tuon esiin aikaisempia tutkimuksia ja hankkeita aihepiiristä.

2 PERUSOPETUS

Perusopetus kattaa vuosiluokat 1–9 ja se on tarkoitettu koko 7–16-vuotiaiden ikäluokalle. Suomessa vakituisesti asuvilla lapsilla on lakiin perustuva oppivelvollisuus. Oppivelvollisuus alkaa tavallisesti sinä vuonna, kun lapsi täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuudella tarkoitetaan velvollisuutta hankkia perusopetuslaissa ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritelty perusopetuksen oppimäärä. (Opetushallituksen internet-sivut, viitattu 16.11.2020.)

Koululla voidaan ajatella yleisesti olevan opetus- ja kasvatustehtävä. Perusopetuslaissa opetuksen tavoitteeksi määritellään oppilaiden kasvun tukeminen ihmisyyteen ja eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen sekä antaa heille elämässä tarpeellisia tietoja ja taitoja. Opetuksen tulisi edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa sekä oppilaiden edellytyksiä osallistua koulutukseen ja muutoin kehittää itseään elämänsä aikana. (Perusopetuslaki 628/1998 2 §.)

Opetusta tulisi lain mukaan järjestää oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti ja siten, että se edistää oppilaiden tervettä kasvua ja kehitystä. (Perusopetuslaki 628/1998 3 §.) Oppilaalla on oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta, oppilaanohjausta sekä riittävää oppimisen koulunkäynnin tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. (Perusopetuslaki 642/2010 30 §.)

2.1 Kolmiportainen tuki

Perusopetuslaissa määritellään kolme eri koulunkäynnin ja oppimisen tuen muotoa; yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Yleistä tulee antaa heti tuen tarpeen ilmetessä, eikä tuen aloittaminen edellytä erityisiä tutkimuksia tai päätöksiä. Tuen tarpeen kasvaessa oppilaan tulee saada tehostettua tukea. (Opetushallitus 2020.) Oppisuunnitelman mukaista tehostettua tukea on annettava oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan tai koulunkäynnissään säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tukimuotoja. Tehostetun tuen aloittaminen käsitellään moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon

ammattihenkilöiden kanssa pedagogisen arvion pohjalta. Tehostettua tukea saavalle oppilaalle laaditaan oppimissuunnitelma yhdessä oppilaan ja hänen huoltajansa kanssa. Jos oppilaalle annettava tehostettu tuki ei riitä, opetuksen järjestäjä tehtävä erityisen tuen antamista koskeva kirjallinen päätös. Ennen päätöksentekoa tulee tehdä moniammatillisesti yhteistyössä oppilashuollon ammattihenkilöiden kanssa pedagoginen selvitys erityisen tuen tarpeesta, joka pohjautuu oppilaan saamaan tehostettuun tukeen ja hänen kokonaistilanteensa arvioon. Ennen kun erityisestä tuesta päätetään, on kuultava oppilasta ja hänen huoltajiaan. Erityistä tukea koskevaa selvitystä tarvittaessa täydennetään psykologin tai lääketieteellisellä asiantuntijalausunnolla tai vastaavalla sosiaalisella selvityksellä. (Perusopetuslaki 16 §, 16 a §, 17 §.)

2.2 Varhainen puuttuminen kouluissa

Kun opettajalla herää huoli lapsesta tai nuoresta, hänen tulisi ottaa asia puheeksi. Prosessin edetessä mukaan tulee oppilashuollossa mukana olevaa koulun henkilökuntaa ja mahdollisesti koulun ulkopuolisia palveluntarjoajia. Huolen taustalla olevat syyt selvitetään ja sen mukaan päätetään, mitä tukimuotoja oppilas mahdollisesti tarvitsee. Vanhempien ja lapsen tai nuoren huoltajien tulee olla vahvasti mukana päätöksenteossa. Oppilaan tilannetta tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti, sillä koulunkäynnin pulmien taustalla olevat syyt saattavat olla moninaisia, ne voivat olla lähtöisin ympäristöstä, perheestä tai oppilaasta itsestään. Lasten ja nuorten ongelmat ovat yleensä useiden eri tekijöiden yhteisvaikutuksen tulosta. Niinpä lapsen tai nuoren asioiden käsittelemiseksi tarvitaan moniammatillista lähestymistapaa. (Huhtanen 2007, 29–44.)

Suunnitelmallisen tuen järjestäminen on tarpeen, kun lapsella tai nuorella on koulunkäynnin pulmia. Syyllistämisen sijaan lapsen tai nuoren tilanne tulisi selvittää ja tehdä yhteistyötä muutoksen aikaansaamiseksi. Koulu voi olla parhaimmillaan persoonallista kehitystä eheyttävä, korjaavia kokemuksia mahdollistava sekä huolehtiva. Huolehtimisen rooli painottuu etenkin, kun lapsen tai nuoren kasvu- ja kokemusympäristö on ollut kotona riittämätön. Tällöin koulussa olevat turvalliset ihmissuhteet voivat olla lapselle korjaavia kokemuksia, ja koulussa voidaan harjoitella oikeaa käyttäytymismallia.

Avainasemassa on opettajan kannustava ja itsetuntoa vahvistava toimintamalli, uhkaamalla tai rankaisemalla ei saada muutosta aikaan lapsen tai nuoren käyttäytymisessä. (Tilus 2004, 21, 64–65.)

Huoli lapsesta tai nuoresta herää työntekijän omien havaintojen pohjalta. Huoli on työntekijän intuitiivinen kuva lapsen tai nuoren tilanteesta ja tiedossa olevista omista sekä verkoston voimavaroista. Huolen puheeksi ottamista voi jarruttaa pelko vanhempien negatiivisesta reaktiosta. Taustalla voi olla myös se, että koulutus ei ole antanut tarpeeksi valmiuksia vaikeista asioista keskustelemiseen. Kun lapsen tai nuoren asioissa ollaan yhteydessä huoltajiin, ongelmakeskeisen puheen sijaan parempi lähestymistapa on puhua omasta huolesta. Huolen puheeksi ottamista edeltää aina opettajan arvio siitä kuinka suuri huoli on. (Eriksson & Arnkill 2009, 18–20.)

Taulukko 1. Huolen vyöhykkeistö (Mukaillen Esa Erikssonin ja Tom Erik Arnkilin taulukkoa Työntekijän kokeman lasta/nuorta koskevan huolen vyöhykkeistöstä)

Huoleton tilanne	Pieni huoli	Huolen harmaa vyöhyke	Suuri huoli
Ei lainkaan huolta.	Huoli lapsen tai nuoren tilanteesta käynyt mielessä, luottamus omiin kykyihin vahva. Huoli käynyt toistuvasti mielessä, luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä.	Huoli lapsen tai nuoren tilanteesta kasvaa ja luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee.	Huoli lapsen tai nuoren tilanteesta suuri, omat keinot koetaan riittämättömiksi.
	Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Koetaan tarvetta lisävoimavaroille.	Lisävoimavarojen tarve suuri ja välitön.

Huolettomassa tilanteessa (1) työntekijä kokee, että lapsen asiat ovat hyvin. Lapsen oppii ja hänellä on turvalliset kasvuolosuhteet. Oma toiminta tilanteessa koetaan riittäväksi eikä tarvetta ulkopuoliselle avulle koeta. Pienen huolen vyöhykkeellä (2–3) huolta saattaa esiintyä toistuvastikin, mutta työntekijällä on vahva luottamus siihen, että omat keinot lapsen auttamiseksi ovat riittävät. Huolen aiheet koetaan suhteellisen helpoiksi ottaa puheeksi, koska niihin voi tarjota omaa tukeaan.

Harmaalla vyöhykkeellä (4–5) huoli on jo kasvanut suureksi ja jatkaa kasvamistaan. Työntekijä on jo käyttänyt omia tukikeinoja ja todennut ne riittämättömiksi. Tällä vyöhykkeellä liikkuminen saattaa olla kuormittavaa, sillä tilanteeseen kytkeytyvien tahojen työnjako on usein epäselvä tai muiden tahojen mukanaolosta ei ole tietoa. Työntekijän oma kokemus huolesta kasvaa ja kaipaa lisää voimavaroja ja kontrollia tilanteeseen, mutta on samanaikaisesti epävarma siitä, onko hänen huolensa todellinen. Työntekijä joutuu myös pohtimaan velvoittaako häntä vaitiolovelvollisuus vai lastensuojelulain 40 §:n ilmoitusvelvollisuus, joka antaa mahdollisuuden hakea tukea ja asiantuntija-apua lastensuojelun työntekijöiltä.

Suuren huolen alueella (6–7) työntekijä arvioi lapsen/nuoren olevan vaarassa ja tilanne vaatii välitöntä toimimista. Kriisivyöhykkeellä saattaa olla helpompi toimia kuin harmaalla vyöhykkeellä, sillä tilanne itsessään pakottaa toimimaan, esimerkiksi ottamaan yhteyttä sosiaalityöntekijään, psykiatriin tai poliisiin. Koulutoimea koskee lastensuojelulain 40 § mukainen ilmoitusvelvollisuus. (Erikson & Arnkill 2009, 25–34.)

2.3 Oppilashuoltotyö

Oppilashuolto koostuu eri alojen asiantuntijoista, ja moniammatillista yhteistyötä tehdään koulun arjessa. Oppilashuollon toiminnassa voidaan erottaa oppilaitoksen sisäinen ja ulkoinen yhteistyö. Ulkoinen yhteistyö on laajempaa moniammatillista yhteistyötä, joka käsittää hallinnolliset rajat ylittäviä toimintamalleja sekä yhteistä suunnittelua ja kehittämistoimintaa. Tässä tutkielmassa käsitellään ulkoista yhteistyötä.

Lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tai nuoren tukiverkostot voivat olla hyvin laajat. Niiden välisestä yhteistyöstä tulisi huolehtia niin, että ne tukevat kokonaisuutta ja toimivat tarvittaessa yhteistyössä oppilashuollon kanssa. Moniammatillisen yhteistyön avulla voidaan saavuttaa enemmän osaamista ja tuen mahdollisuuksia, kuin yksi asiantuntija pystyy tarjoamaan. (Honkanen & Suomala 2009 5, 75, 86–88.)

Oppilashuollossa toteutetaan ehkäisevää lastensuojelutyötä. Perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan oppilashuollon tehtävänä on seurata jokaisen oppilaan kokonaisvaltaista hyvinvointia, tarvittaessa tukea oppilasta, ja puuttua hyvinvoinnissa tapahtuviin muutoksiin. Oppilashuollon tehtäviin kuuluu myös lastensuojelulain mukainen ilmoitusvelvollisuus lastensuojelutarpeen selvittämiseksi. (Janhukainen & Pösö jne. 2012, 48.)

Moniammatillinen oppilashuoltoryhmä tekee monitoimijaista yhteistyötä terveydenhuollon, sosiaali- ja opetustoimen välillä. Nämä verkostot ovat tärkeitä esimerkiksi, kun oppilas tarvitsee erityistä tukea tai vanhemmat eivät kykene huolehtimaan lapsensa koulunkäynnistä. Yhteistyötä tarvitaan myös, kun oppilaalla on esimerkiksi mielenterveyteen tai päihteiden käyttöön liittyviä pulmia (Honkanen & Suomala 2009, 43.)

Uusi laki oppilas- ja opiskelijahuollosta tuli voimaan 1.8.2014. Uusi laki kattaa opiskeluhuollon palvelut esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen. Uusi laki painottaa ennaltaehkäisevän työn ensisijaisuutta ja korostaa toiminnan kehittämistä ja suunnitelmallisuutta sekä monialaisen yhteistyön tärkeyttä. Laki uudistuksen keskeisenä tavoitteena on parantaa ja tehostaa eri hallinnonalojen viranomaisten välistä yhteistyötä. (Mahkonen 2014, 342.) Oppilas- ja opiskelijahuoltolaista käytetään usein hieman harhaan johtavasti yhteisnimitystä opiskeluhuoltolaki, vaikka puhuttaisiinkin esiopetuksen ja peruskoulun palveluista. (Mahkonen 2014, 50.)

Opiskeluhuollolla tarkoitetaan opiskelijan hyvän oppimisen, hyvän psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä. Opiskeluhuoltoa toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

Opetussuunnitelman mukaisella opiskeluhuollolla tarkoitetaan toimintaa, jonka avulla tuetaan yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia sekä terveellisen ja

turvallisen oppimisympäristön syntymistä, edistetään mielenterveyttä ja ehkäistään syrjäytymistä sekä edistetään oppilaitosyhteisön hyvinvointia. Opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhuollon avulla tuetaan oppimista sekä tunnistetaan, lievennetään ja ehkäistään mahdollisimman varhain oppimisen esteitä, oppimisvaikeuksia ja opiskeluun liittyviä muita ongelmia. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 3 §.)

Aikaisemmin oppilashuolto oli yksi kokonaisuus. Uusi lainsäädäntö eroaa vanhasta siten, että se erottaa toisistaan oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetyn yksilökohtaisen oppilashuollon ja perusopetuslaissa säädetyn oppimisen ja koulunkäynnin tuen. Yksilökohtaiseen oppilashuoltoon kuuluu monialainen asiantuntijuus, kouluterveydenhuolto, psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä mahdollisesti koulun ulkopuoliset palveluntarjoajat, esimerkiksi lastensuojelu. Tämä tutkimus siis koskettaa yksilökohtaista oppilashuoltoa. Yksilökohtainen oppilashuolto perustuu aina vapaaehtoisuuteen. Yksilökohtaisen oppilashuollon järjestämiseen ja monialaisen asiantuntijaryhmän kokoamiseen pitää olla aina oppilaan ja hänen huoltajiensa suostumus. (Opetushallitus 2020.) Tästä voidaan päätellä, että lastensuojelun ja koulun välinen yhteistyö hankaloituu, jos huoltajat eivät anna suostumusta yksilökohtaiseen oppilashuoltoon.

3 LASTENSUOJELU

Lastensuojelun lapsi- ja perhekohtainen tehtävä on tukea vanhempia lasten kasvatuksessa. Lastensuojelun yleinen tehtävä on toimia kunnassa asuvien lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. (Ikonen 2013, 23.) Lastensuojelun tarkoituksena on edistää lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelulla pyritään ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan tarpeeksi varhain havaittuihin pulmiin. Lapsen etu on aina otettava huomioon ensisijaisesti. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 4 §.) Lastensuojelutyö jakautuu useisiin eri prosesseihin. Lastensuojelutyö kattaa lasten ja perheen palvelut ennalta ehkäisevästä työstä jälkihuoltoon. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua ovat lastensuojelutarpeen selvitys, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007, jatkossa Lsl.)

3.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Lastensuojelulain mukaan ehkäisevän lastensuojelun tavoitteena on tukea lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä vanhemmuutta. Ehkäiseväksi lastensuojeluksi määritellään muun muassa, kun lapsi tai nuori tarvitsee erityistä tukea koulunkäyntiin. Lapsella tai nuorella on ensisijainen oikeus saada tarvitsemansa tuki ja erityinen opetus koulujärjestelmän piiristä. (Lastensuojelulaki 3 a §.)

Lastensuojelulain tavoitteena on perheen ongelmien ennaltaehkäisy ja havaittuihin ongelmiin reagoiminen mahdollisimman varhain. Avohuollon tukitoimia tulisi käyttää mahdollisimman laajasti, jotta lapsen sijoitusta voitaisiin ehkäistä. Lastensuojelussa vallitsee niin sanotusti lievimmän riittävän toimenpiteen periaate, joka tarkoittaa sitä, että viranomaisen on valittava käytettävistä olevista toimenpidevaihtoehdoista lievin mahdollinen tapa puuttua perheen ongelmiin. Perheelle on siis tarjottava ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, huostaanotto on aina viimesijainen toimenpide. (Räty 2004, 85.)

3.2 Avohuolto

Avohuollon tukitoimiin on ryhdyttävä viipymättä, kun lapsen kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä, taikka kun lapsi käytöksellään vaarantaa terveyttään tai kehitystään. Avohuollon tukitoimien avulla pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kehitystä sekä tukemaan ja vahvistamaan vanhempien, huoltajien ja lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytäntöjä ja -mahdollisuuksia. Avohuollon tukitoimia on tehtävä mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä lapsen ja vanhempien, huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kanssa. (Lsl 30.12.2014/1302 § 34.)

Lastensuojelun asiakkaana olevalle perheelle tulee tehdä tarvittaessa asiakassuunnitelma, jossa sovitaan tukitoimista. Tukitoimia voivat olla mm. lapsen taloudellinen tukeminen koulunkäynnissä, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluita, perhetyö ja perhekuntoutus (Lsl 30.12.2014/1302 § 36.) Lastensuojelussa painotetaan ennaltaehkäisevää työtä, perhettä tulee tukea mahdollisuuksien mukaan avohuollon keinoin, ennen kuin lapsi huostaanottoon ryhdytään. Varhainen puuttuminen on tärkeää, jotta perhettä olisi mahdollista tukea avohuollon keinoin, ja perheen tilanne ei kriisiytyisi.

3.3 Huostaanotto

Huostaanotto ja sijaishuolto ovat järjestettävä, kun puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään. Huostaanoton ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan ryhtyä vain, jos lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, taikka ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 40 13.4.2007/417 40 §.)

Huostaanotto on aina viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys.

Huostaanottotilanteessa neuvotellaan lapsen, hänen vanhempiansa ja huoltajiensa kanssa.

Huostaanottotilanteessa pyritään aina hyvään yhteistyöhön perheen kanssa.

Sosiaalityöntekijöillä on oikeus saada muilta viranomaisilta ja asiantuntijoilta apua huostaanoton tarpeen arvioimisessa. Hyvässä huostaanotossa sekä lapsen että vanhempien toivomukset, mielipiteet sekä kulttuuritausta on otettu huomioon. Lapsen ja perheen tilannetta tulisi arvioida monipuolisesti ennen, kun huostaanottoon ryhdytään. Arvioinnin kohteena on lapsen kokonaisvaltainen huollon tarve, pelkästään yksittäiset oireet eivät ole ratkaisevassa asemassa. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 28.3.2015.)

Jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tai sijaishuollon tarpeessa, hänet voidaan sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon, taikka järjestää muulla tavoin hänen tarvitsemansa hoito ja huolto. Kiireellinen sijoitus kestää aluksi 30 vuorokautta, mutta se voi jatkua yli 30 vuorokautta, jos huostaanotosta tehdään hakemus hallinto-oikeudelle, tai jos lapsen huostaanottoa koskeva asia on ollut vireillä hallinto-oikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa jo ennen päätöstä lapsen kiireellisestä sijoituksesta. (Lastensuojelulaki 38 §.)

3.4 Sijaishuolto

Sijaishuolto tarkoittaa lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella, joko perheessä tai laitoksessa.

Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla (Lsl 49 §.)

4 MONIAMMATILLINEN YHTEISTYÖ JA ASIANTUNTIJUUS

Moniammatillisella yhteistyöllä on useita erilaisia määrittäjiä ja käsitteenä se on melko epämääräinen. Suomen kielessä on vain yksi moniammatillisen yhteistyön käsite ja sitä käytetään hyvin laajasti. Moniammatillisuuden kautta yhteistyöhön tulee mukaan useita eri tiedon ja osaamisen näkökulmia. Näitä yhdistämällä voidaan saada kokonaisvaltainen käsitys asiakkaan tilanteesta. Moniammatillisessa yhteistyössä pyritään siihen, että asiantuntijoilla olisi asiakaskohtainen yhteinen tavoite. Asiantuntijoiden tehtävänä on rakentaa hyvin erilaisista näkökulmista yhteinen kokonaisnäkemys ja yhteinen tavoite. Moniammatillisissa ryhmissä on erilaisia arvostuksia, uskomuksia ja näkökulmia. Asiantuntijoilla on erilainen koulutustausta, jonka kautta on opittu ammatille ominainen kieli, ajattelutapa ja arvomaailma, joten yhteisen kielen löytäminen on tärkeää. Yhteistyölle syntyy lisävaatimuksia, kun asiantuntijoiden yhteistyö ylittää organisaatioiden rajoja. Tutkimuksessani tutkin juuri organisaatorajoja ylittävää yhteistyötä. Yhtenä haasteena tässä yhteistyömuodossa on se, miten asiakastapauksia voidaan käsitellä rikkomatta tietosuojaa. (Isoherranen 2008, 26–44.) Jotta yhteistyö olisi toimivaa, yhteistyöhön osallistuvilla tulisi olla yhteneväiset käsitykset toiminnan tavoitteista. Yhteistyön tavoitteen asettaminen ei ole kuitenkaan helppoa. Eri työntekijät tulkitsevat ja konkretisoivat tavoitteita eritavoin, ja tavoitteiden asetteluun ja sen mukaiseen toimintaan vaikuttaa henkilökohtainen suhtautuminen esillä olevaan asiaan tai tilanteeseen (Ala-Nikkola 1996, 119.)

Eri ammattiryhmiin kuuluvilla työntekijöillä erilaisia tavoitteita, ne määrittyvät heidän ammatillisen kulttuurinsa ja organisaation mukaan. Koulu ja lastensuojelu ovat eri organisaatioita, joten niiden työntekijöiden tavoitteet eroavat toisistaan joiltakin osin, ja se saattaa asettaa haasteita yhteistyölle. Kokonaistavoitteen kannalta toisiaan täydentävien näkemyserojen ei kuitenkaan tulisi tuottaa haittaa tai esteitä yhteistyölle. Ongelmaksi yhteistyölle voi muodostua sen sijaan se, että työntekijät eivät tunne toistensa työtehtäviä riittävän hyvin. Jokaisen työyhteisön tai työryhmän jäsenen tulisi oman työnsä lisäksi hahmottaa toisen työtehtävä ja sen merkitys toiminnan kokonaisuudessa (Ala-Nikkola

1996, 119.) Keskeistä koulun ja lastensuojelun yhteistyön toimivuuden kannalta voidaan siis ajatella olevan se, miten hyvin koulun ja lastensuojelun työntekijät tuntevat toistensa työn.

Ristiriidat ja eri näkökulmat tulisi nähdä haasteena ammattitaidon ja ajattelun kehittämiseen, ja toisistaan eroavien näkemysten yhdistäminen voimavarana. Moniulotteisempi ajattelutapa edistää yhteistyön toimivuutta. Moniammatillista yhteistyötä tehdessä tulisi kiinnittää huomiota myös asiakaslähtöisyyteen, vanhempien ja lasten näkökulmat tulisi olla tasavertaisia ammattilaisten näkökulmien rinnalla. (Metteri & Ala-Mikkola 1996, 93.)

Moniammatillisuus voidaan käsittää raja-alueena, joka jää eri työtehtävien välimaastoon tai yhtymäkohdilla, joissa yhteistyö on tarkoituksenmukaista (Möhkönen, Kekonen, & Pekonen 2019, 16.) Koulun ja lastensuojelun on tarkoituksenmukaista tehdä yhteistyötä ennaltaehkäisevästi, lasten ja nuorten hyvinvointia edistämällä sekä tilanteissa, joissa huoli lapsen hyvinvoinnista herää.

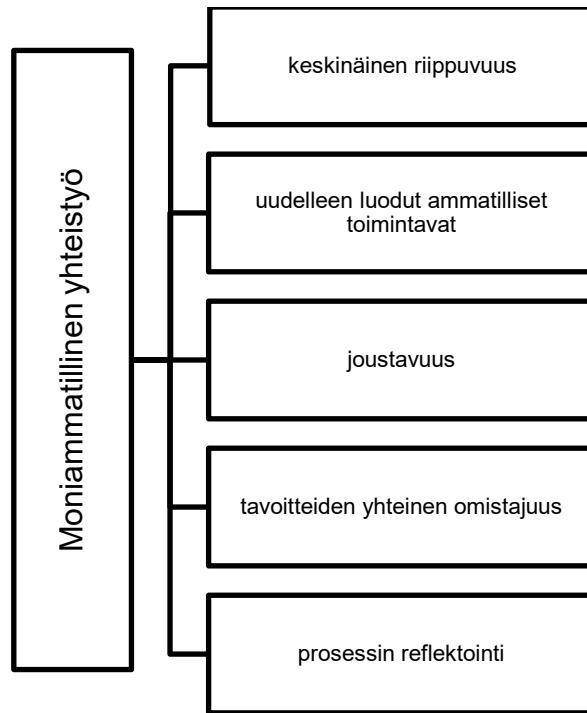
Moniammatillisuutta voidaan tarkastella myös yhteistoiminnan ja dialogisuuden käsittein. Yhteistoiminta muodostuu eri organisaatioiden yhteisten tehtävien ympärille, koulun ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä yhteinen tehtävä on lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja turvaaminen. Toimiva yhteistyö edellyttää dialogisuutta eli vastavuoroista keskustelua. (Möhkönen, Kekoni & Pehkonen 2019, 16.)

Bronstein (2003) toteaa artikkelissaan *A Model for Interdisciplinary Collaboration*, että koulun kohtaavat enemmän haasteita liittyen oppilaiden perhetaustaan, ja nämä haasteet edellyttävät koulun ulkopuolista asiantuntemusta, yhteistyötä koulun ja sosiaalityöntekijöiden välillä tarvitaan yhä enemmän. Jotta yhteistyö olisi tehokasta, on tärkeää tietää, mistä yhteistyö muodostuu, ja mitkä tekijät vaikuttavat siihen. (Bronstein, 2003, 297–298.)

Bronsteinin mukaan moniammatillisen yhteistyön tulisi sisältää viisi eri osa-aluetta, joita ovat: *keskinäinen riippuvuus, uudelleen luodut ammatilliset toimintatavat, joustavuus, tavoitteiden yhteinen omistajuus ja prosessin reflektointi. Keskinäisellä riippuvuudella* tarkoitetaan sitä, että jokainen ryhmässä toimiva asiantuntija on riippuvainen toisistaan saavuttaakseen tavoitteensa tai tehtävänsä moniammatillisessa yhteistyössä. Toimiakseen yhteistyössä ryhmän jäsenillä tulee olla selkeä käsitys siitä, mikä on kunkin rooli yhteistyössä. (Bronstein 2003, 299.)

Uudelleen luoduilla toimintavavoilla viitataan yhteistoiminnallisuuteen, ohjelmiin ja rakenteisiin, jotka voivat saavuttaa enemmän yhdessä, kuin olisivat voineet saavuttaa toimimalla itsenäisesti. Uudelleen luotujen toimintatapojen avulla voidaan hyödyntää kunkin asiantuntijan osaamista mahdollisimman laajasti. Esimerkiksi kouluun voidaan luoda rakenteita, joilla voidaan tukea sosiaalityöntekijöiden ja opettajien yhteistyötä. (Bronstein 2003, 300.)

Ammattilaisten tulee olla myös *joustavia* omaksuakseen uudenlaisen roolin, jota yhteistyön tekeminen edellyttää. Ammattilaisten tulee pystyä ylittämään erimielisyytensä ja tekemään kompromisseja yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. *Tavoitteiden yhteisellä omistajuudella tarkoitetaan jaettua vastuuta tavoitteiden toteutumisesta* ammattilaisten, asiakkaan ja hänen perheensä kesken. Asiakkaan tulisi olla yhteistyön keskiössä, ja kaikkien tulisi tehdä töitä yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Jotta yhteistyöstä voitaisiin oppia, ja sitä voitaisiin kehittää toimivammaksi, *ammattilaisten tulisi yhdessä reflektoida yhteistyöprosessia.* (Bronstein 2003, 300–302.)

KUVIO 1. Moniammatillisen yhteistyön osa-alueet. (Mukaillen Bronstein 2003, Components of an Interdisciplinary Collaboration Model)

Moniammatillisessa yhteistyössä toimii henkilöitä erilaisilla koulutuksellisilla- ja ammatillisilla taustalla. Näkökulmat ja ammatillinen kieli saattavat myös erota toisistaan. (Honkanen & Suomala 2009, 88.) Asiantuntijoilla on erilaisia arvoja ja normeja, ja organisaatioilla on erilaisia toimintakulttuureita, niiden ei tulisi olla kuitenkaan yhteistyön esteenä. (Honkanen & Suomala 94).

Yhteistyön laatuun vaikuttaa se, miten viestintä eri osapuolten välillä sujuu. Yhteistyön kannalta on tärkeää, että sen tavoitteet ovat kaikille toimijoille selkeitä. Yhteistyötä edistää myös yhteistyön kriittisiten kohtien ennakointi ja niiden selvittäminen yhdessä. Lisäksi yhteisille kokoontumiselle tulisi järjestää paikka ja aikaa. (Honkanen & Suomala 2009, 94.) Seuraavassa kuviossa havainnollistan näitä moniammatillista yhteistyön ja vuorovaikutuksen taustalla vaikuttavia tekijöitä.

KUVIO 2. Moniammatillinen vuorovaikutus ja yhteistyö (mukaiillen Honkanen & Suomala 2009.)

4.1 Asiantuntijuus

Asiantuntijuus voidaan määritellä omaan alaan liittyvän tiedon hallitsemisena, ja asiantuntijatieto syvälliseksi ja monitasoiseksi sekä helposti ja joustavasti käytettävissä olevaksi. Asiantuntijuus voidaan määritellä myös vuosien kokemuksen myötä kehittyväksi ”näppituntumaksi.” (Kirjonen, Remes & Etäpelto 1997, 123.) Nykyään asiantuntijuudella on laajempi käsitys. Tiimi ja verkostoasiantuntijuus syntyy eri asiantuntijoiden vuorovaikutuksessa. Jaetussa asiantuntijuudessa yksilön tehtävänä on täydentää muiden osaamista, ja asiantuntijuus rakentuu usean henkilön hallitsemasta osaamisesta. (Kirjonen ym. 1997, 117–126.)

Asiantuntijoiden välinen yhteistyö toimii vaihtelevasti. Honkanen & Suomala jakavat yhteistyön kolmeen eri malliin; lokeroituneeseen asiantuntijuuteen, latistuneeseen asiantuntijuuteen ja hyvin toimivaan asiantuntijuuteen. Lokeroituneessa asiantuntijuudessa jokainen työskentelee omalla alueellaan erilleen muista, yhteiset tavoitteet ovat

hämärtyneet, ja asiantuntijat saattavat kokea, että yhteistyöhön ei ole tarvetta. Näkökulmien kapeneminen on vaarana asiantuntijoiden toimiessa yksin, ja kun tavoitteiden asettaminen ja vastuut kasautuvat yhdelle ihmiselle, työ saattaa olla myös uuvuttavaa. Latistuneessa asiantuntijuudessa kaikille riittää tekemistä, mutta toiminnalle ei ole asetettu yhteisiä tavoitteita. Tällöin yhteistyön osapuolet saattavat tehdä päällekkäistä työtä, ja pohti asioita, jotka olisivat enemmän toisen asiantuntijan osaamista. Tämän kaltainen jäsentymätön ja järjestymätön yhteistyö saattaa olla myös yhteistyössä toimiville kuormittavaa. Hyvin toimivassa asiantuntijuudessa jokaisella asiantuntijalla on oma alueensa, jota arvostetaan, toiminnalle on asetettu yhteinen tavoite, ja vastuualueet on jaettu eri ammattilaisten osaamisen perusteella. Kun asiantuntijuus toimii hyvin, yhteinen tavoite pyritään saavuttamaan erilaista osaamista yhdistämällä. (Honkanen & Suomala 2009, 99–100.)

4.2 Yhteistyö huolen herätessä

Lain mukaan opetustoimen palveluksella olevalla, on velvollisuus ohjata sosiaalihuollon palveluiden piiriin tuen tarpeen ilmetessä tai tehdä tarvittaessa lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat tekijät tai oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Työntekijä on ilmoitusvelvollinen myös ensimmäisen lastensuojeluilmoituksen jälkeen, jos huoli lapsen tilanteesta edelleen jatkuu. Jossain tilanteissa voi olla vaikea arvioida, edellyttääkö tilanne lastensuojeluilmoitusta vai voiko tilannetta vielä seurata. Epäselvissä tilanteissa voi konsultoida lastensuojelun työntekijöitä tai soittaa sosiaalipäivystykseen. Konsultaatio voi olla esimerkiksi keskustelua lastensuojelun tarjoamista tukimuodoista tai neuvon kysymistä lapsen tilanteeseen. Lastensuojelulla tulisi olla virka-aikainen ja virka-ajan ulkopuolinen päivystyspuhelinnumero konsultaatiota varten, joka ei ole sama kuin sosiaalityöntekijöiden varsinaiset puhelinnumerot, ja kunnan tai lastensuojelun tulisi tiedottaa konsultaatiomahdollisuudesta ilmoitusvelvollisille tahoille. Konsultaation voi tehdä lapsen henkilötietoja kertomatta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2016)

Lastensuojeluilmoituksen tekemisestä on hyvä keskustella huoltajan ja / tai lapsen kanssa ja perustella miksi ilmoitus tehdään. Lastensuojeluilmoitus tulisi nähdä keinona saada

tarvittavaa apua. Työntekijän on hyvä myös kertoa lain mukaisesta velvollisuudestaan tehdä lastensuojeluilmoitus. Lastensuojeluilmoituksen sijaan voidaan olla yhteydessä yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi. Yhteydenotto sosiaalihuoltoon on tehtävä viipymättä, ja viranomaisen tai ammattilaisen tulee kertoa yhteydenottoon johtaneet syyt. Ensisijaisesti on aina pyrittävä toimimaan yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. Suostumuksen hankkimisen ei tule kuitenkaan viivästyttää yhteydenottoa siten, että lapsen tilanne vaarantuu. Jos yhteydenottoon ei saada suostumusta tai lapsen tilanne vaatii niin kiireellistä yhteydenottoa, ettei suostumusta ehditä pyytää, on lastensuojeluilmoitus tehtävä viipymättä ilman huoltajien suostumusta. Jos yhteydenotto sosiaalihuoltoon tuen tarpeen arvioimiseksi on tehty, ei tarvitse erikseen tehdä lastensuojeluilmoitusta. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2016, 32, 74 – 75, 77 – 79.)

4.3 Koulun ja sijaishuollon välinen yhteistyö

Kasvatuskumppanuus tarkoittaa yhteistä lapsen kehityksen ja tukemiseen tähtäävää toimintaa, kuten koulun ja kodin välinen yhteistyö. Eri toimijoiden tulisi rakentaa yhdessä lapselle turvallinen ja kehitystä tukeva kokonaisuus. Kasvatuskumppanuus saa erityisen tehtävän, kun vanhemmat eivät syystä tai toisesta jaksa riittävästi tukea lastaan. Näissä tilanteissa muiden kehitysyhteisöjen pitää ottaa lapsesta suurempaa vastuuta. Sijaisvanhemmat tai lastenkodin ohjaajat toimivat sijoitetun lapsen pääasiallisina huoltajina, mutta lähes aina yhteistyössä biologisten vanhempien kanssa. Sijoitetulla lapsella on siis enemmän toimijoita hänen kasvuympäristössään. Sijoitettu lapsi on myös useasti useampien palveluiden asiakkaana, koska hän tarvitsee enemmän tukea kasvuun ja kehitykseen. Kun lapsen tai nuoren asioita käsitellään useissa eri verkostoissa, on vaarana, että eri tukitoimien ja toimijoiden tavoitteet ovat keskenään ristiriitaisia. Kokonaisvaltainen lähestymistapa nopeuttaa ratkaisujen löytymistä esimerkiksi erilaisiin koulunkäynnin haasteisiin. (Rimpelä 2013, 27–31.)

Lapsi voi olla sijoituttuna joko sijaisperheeseen tai laitoshuoltoon. Lähtökohtaisesti sijaisperheiden tai lastensuojelulaitoksen kanssa tehtävä yhteistyö ei poikkea kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä, mutta on asioita mitä pitää ottaa erityisesti huomioon. (Lämsä

2009, 203.) Sijoitetun lapsen tai nuoren oireilu voi näkyä koulussa esimerkiksi tarkkaavaisuushäiriöinä, ylivilkkautena, oppimisvaikeuksina tai haastavana käyttäytymisenä. Opettajalla ei voi kuitenkaan olla tietoa lapsen tai nuoren taustoista, joten avoin keskustelu siitä, millaisia haastavia tilanteita lapsen tai nuoren kanssa voi tulla eteen ja miten niistä voi selviytyä, voisi helpottaa opettajan arkea. Jos lapsen tai nuoren käyttäytyminen koulussa on haastavaa, yhteydenpito opettajan kanssa on usein ongelmakeskeistä. Sijoitetun lapsen kanssa työskentelevän pitäisi kuitenkin muistaa olla erityisen kannustava ja muistuttaa lasta tai nuorta vahvuuksistaan. Lapsen tai nuoren tausta saattaa vaikuttaa negatiivisesti omiin kykyihin uskomiseen, joka voi johtaa alisuoriutumiseen. Sijoitetun lapsen tai nuoren asioita käsitellään useissa eri verkostoissa, ja olisi tärkeää, että eri toimijoiden tavoitteet olisivat samansuuntaisia ja tilannetta tarkasteltaisiin kokonaisvaltaisesti. (Lämsä 2013, 203–206.)

5 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET JA HANKKEET

Seuraavissa luvuissa käsittelen aikaisempia tutkimuksia ja hankkeita, jotka halusin tuoda tutkimuksessa esille. Ensimmäiseksi käsittelen Sini-Tuisku Löhösen kirjallisuuskatsausta kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten koulusuoriutumisesta. Seuraavaksi esittelen Ruotsissa kehitetyn työskentelymallin Skolfamin, jolla pyritään parantaa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten- ja nuorten koulusuoriutumista, ja sen pohjalta kehitetyn suomalaisen projektin, Sijoitettu oppilas koulussa (SISUKAS). Kolmantena tarkastellaan pääkaupunkiseudulla toteutettua Kehrä II hanketta, jonka tavoitteena oli kehittää monitoimijaista yhteistyötä ja vahvistaa asiakasosallisuutta eri palveluissa. Viimeisenä esittelen lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmassa (LAPE) kehitetyn oppaan, johon on koottu monitoimijaisen yhteistyön periaatteita ja yhteistyötä sääteleviä lakeja ja säädöksiä.

5.1 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten koulusuoriutuminen

Sini-Tuisku Löhösen tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata, miten kodin ulkopuolelle sijoitetut peruskouluikäiset lapset ja nuoret suoriutuvat koulussa, ja kuinka sijoitetut nuoret kouluttautuvat ja suoriutuvat opinnoissaan sijaishuollon jälkeen. Systemaattisessa kirjallisuuskatsauksessa on mukana 35 kansainvälistä tutkimusartikkelia. Yhdysvalloissa, Ruotsissa, Norjassa, Kanadassa, Iso-Britanniassa ja Espanjassa toteutetut kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulusuoriutumiseen liittyvät monialaiset tutkimukset osoittavat, että sijoitetut lapset suoriutuvat muita ikäisiään heikommin koulussa. Kodin ulkopuolelle sijoittaminen lastensuojelullisena prosessina sinänsä ei ole lapsen kielteisen kehityksen takana, vaan koulusuoriutumiseen vaikuttavat muut tekijät. (Löhönen 2013, 73 – 74.)

Löhönen toteaa tutkimusaineiston pohjalta, että sijoitettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin ja kouluttautumisen kannalta olisi tärkeää, että heidän kanssaan työskentelevät ihmiset olisivat tietoisia tuen antamisen ja emotionaalisen rohkaisun merkityksestä sijoitettujen lasten ja nuorten oppimisen kannalta. (Löhönen 2013, 75.) Sijoitettujen lasten tilanteesta ei olla välttämättä olla tarpeeksi tietoisia koulussa.

Tiedonkulku koulun ja sosiaalitoimen välillä onkin sijoitettujen lasten ja nuorten koulunkäynnin tukemisessa tärkeää. Koulun henkilökunnan ja lastensuojeluviranomaisten yhteiset palaverit lapsen tai nuoren tarvitseman tuen suunnittelemiseksi voisivat edesauttaa lapsen tai nuoren tilannetta. Löhönen näkee, että jatkossa olisi tarpeellista tutkia sijoituspaikan, koulun ja sosiaalitoimen välistä yhteistyötä. Tiedon pohjalta voitaisiin kehittää monialaisen yhteistyön malleja. (Löhönen 2013, 75–81.) Seuraavissa hankkeissa onkin pyritty kehittämään monialaisen yhteistyön malleja koulun ja lastensuojelun yhteistyön tueksi.

5.2 Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulunkäynnin tukeminen

Skolfam on Ruotsissa kehitetty työskentelymalli, jonka tavoitteena on parantaa kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten koulumenestystä. Malli perustuu siihen ajatukseen, että kaikille tulisi taata tasavertaiset edellytykset koulutukseen. Sijoitetuilla lapsilla on yleensä alhaisemmat koulutulokset kuin muilla lapsilla. Skolfam toimintamallin tavoitteena on, että kaikki lapset jatkaisivat peruskoulun jälkeen jatko-opintoihin, sillä koulutus on ratkaiseva tekijä syrjäytymisen ehkäisemisessä. Tavoitteen toteutuminen edellyttää sitä, että oppilaille tarjotaan tarkoituksen mukaista tukea oikeaan aikaan. (Skolfam- verkkosivut)

Mallissa koulussa työskentelee eri ammattilaisista koostuva tiimi. Tiimiin kuuluu psykologi erityisopettaja ja lapsen sosiaalityöntekijä. Tiimin tavoitteena on luoda parhaat edellytykset oppimiselle. Tiimi työskentelee yhteistyössä lapsen, lapsen sijoituspaikan, ja biologisten vanhempien kanssa. Työskentelyn perustuu siihen ajatukseen, että lapsen tulee olla yhteistyön keskiössä ja kaikkien ammattilaisten tulisi yhdessä tukea lapsen kehitysmahdollisuuksia ja vahvuuksia. (Skolfam-verkkosivut)

Sosiaalityöntekijä, psykologi ja erityisopettaja tekevät yhdessä yksilöllisen kartoituksen oppilaasta, jossa arvioidaan oppilaan vahvuuksia, äidinkielen ja matematiikan lähtötasoa sekä henkisiä, kognitiivisia, sosiaalisia ja käytännön taitoja. Kartoitus toimii koulunkäynnin tuen suunnittelun pohjana. Suunnitelman avulla voidaan täydentää oppilaan tiedon puutteita, osataan vaatia oppilaalta sopivasti ja asettaa taitoja vastaavat tavoitteet. Oppilaan

kehitystä seurataan tarkasti, kahden vuoden kuluttua oppilaalle tehdään samat testit kuin alussa, ja arvioidaan, miten oppilas on edistynyt. Tavoitteena olisi, että oppilaalla olisi peruskoulun jälkeen valmiudet jatkaa jatko-opintoihin. Skolfam toteutettiin Ruotsissa 26 eri maakunnassa. Kaikissa kunnissa interventiolla saatiin aikaan hyviä tuloksia oppilaiden koulusuoriutumisessa; oppilaat saivat parempia arvosanoja, ja suurempi osuus oppilaista jatkoi jatko-opintoihin. (Skolfam- verkkosivut.)

Suomessa Pesäpuu ry on toteuttanut 2012–2016 Skolfam mallin pohjalta, sijoitettu lapsi koulussa -projektin (SISUKAS). Projektiin valikoitui 20 alakouluikäistä sijoitettua lasta, jotka olivat sijaisperheineen halukkaita osallistumaan projektiin ja siihen liittyviin tutkimuksiin. Projektissa psykologi ja erityisopettaja kartoitti lasten psykologiset ja pedagogiset vahvuudet ja tuen tarpeet koulunkäyntiä ajatellen. Niiden pohjalta heille suunniteltiin yksilöllinen tuki. Kartoituksen tulosten perusteella lasten kognitiiviset taidot olivat normaaleja, mutta usealla oli haasteita kielellisen päättelyn taidoissa ja työmuistissa. Noin puolilla lapsista myös psyykinen hyvinvointi herätti huolta. Noin puolilla lapsista oli myös haasteita ymmärtävässä lukemisessa ja/ tai teknisessä lukemisessa (Räty, Väliavaara, Mäntymaa, Saksola & Pirttimaa 2014.)

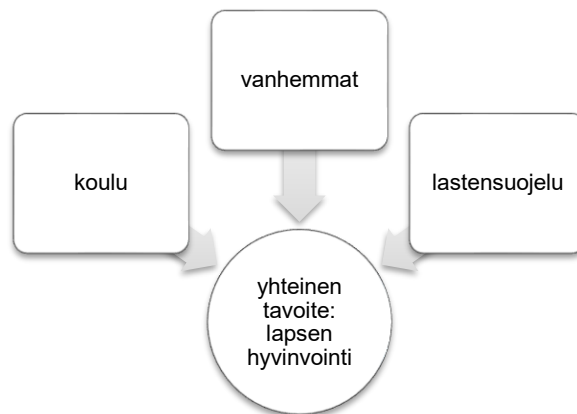
Kokeilun aikana lasten oppimistulokset paranivat. Osalla tapahtui edistystä myös psyykkisen hyvinvoinnin suhteen ja osa ohjattiin vahvemman tuen piiriin. Lapset ja vanhemmat kokivat osallisuutensa monialaisessa yhteistyössä paremmaksi. Projektin aikana monialainen verkostoyhteistyö tiivistyi ja sitä myötä myös tiedonkulku parani. Kokonaisuudessaan lasten koettiin kiinnittyneen paremmin kouluun, ja heidän riskinsä syrjäytyä pienentyneen. (Pesäpuu ry, SISUKAS-malli.)

5.3 Asiakasosallisuus monitoimijaisessa yhteistyössä

Pääkaupunkiseudulla toteutetun Kehrä II hankkeen (2011–2013) tavoitteena oli kehittää monitoimijaista yhteistyötä ja vahvistaa asiakasosallisuutta. Hankkeessa olivat mukana koulu, lastensuojelu, varhaiskasvatus, päihdepalvelut ja kunnan peruspalvelut. Koulun ja lastensuojelun yhteistyön kehittäminen toteutettiin Kallion lastensuojelun toimipisteen ja

muun muassa Vallialan ala-asteen sekä Arabian peruskoulun kanssa. Malminkartanossa kehityskumppaneina olivat lastensuojelun toimipiste ja Apollon yhteiskoulu sekä Malminkartanon ja Pihlajapuiston ala-asteet. (Socca, 2011–2013, Kehrä II hanke.)

Malminkartanon ala-asteen tavoitteena oli jäsentää yhteistyön käytäntöjä, ja tehdä lastensuojelun avoimuuden ja koulun alueellisen yhteistyön mahdollisuudet näkyvämmäksi. Ohjaaviksi toimintaperiaatteiksi työntekijöiden ja asiakkaiden välisissä keskusteluissa valikoitui turvallisuus, välittäminen, arvostus ja ratkaisukeskeisyys. Jaettujen kokemusten kautta rakentui monitoimijaisen kohtaamisen ABC-malli, jota voidaan käyttää käsikirjamaisen ohjeen tapaan esimerkkinä hyvästä käytännöstä. Malli ohjaa yhteistyötä niin, että lapsi pysyisi keskiössä ja ammattilaisten yhteistyö selkeänä. Mallissa yhteinen tavoite ja yhteinen suunta tuovat erilliset prosessit yhteen (Socca, 2011–2013, Kehrä II hanke.)

KUVIO 3. Monitoimijaisen yhteistyön abc-malli, (mukaiillen Socca 2013.)

Hankkeeseen osallistuneet kokivat, että kehittämisen myötä yhteiset neuvottelut jäsenyivät ja yhteistyö parani. Lasten ja perheiden äänen koettiin myös tulevan paremmin kuulluksi. Ongelmiin pyrittiin löytämään yhteinen ratkaisu ja yhteistyöstä tuli pitkäjänteisempää. Koulun rooli lapsen sosiaalisena ympäristönä, ja se että yhteiset tapaamiset ovat tärkeä perheitä tukeva lastensuojelun tukimuoto tiedostettiin paremmin. Kehittämistyön myötä myös ongelmiin on uskallettu puuttua nopeammin, ja kynnys ottaa yhteyttä lastensuojeluun

on madaltunut. Myös tiedon välittyminen perheille muista tuki- ja palvelumuodoista on koettu parantuvan. (Socca, 2011–2013, Kehrä II hanke.)

5.4 Opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaavilla

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on julkaissut (2017) oppaan osana lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (LAPE). Oppaaseen on koottu monitoimijaisen yhteistyön periaatteita ja yhteistyötä sääteleviä lakeja ja säädöksiä. Oppaassa kerrotaan monitoimijaisesta lapsi- ja perhelähtöisestä yhteistyöstä. Lapsen ja huoltajan monitoimijaiseen verkostoon kuuluu eri alojen työntekijöitä, lapsen ja huoltajan lähiverkostoja sekä kolmannen sektorin toimijoita (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2017, 5.)

Palvelujärjestelmän jakautuminen ja erikoistuminen tuottavat paljon erilaista osaamista. Haasteena on se, että kokonaiskuva perheen tilanteesta saattaa jäädä epäselväksi. Työtä saatetaan tehdä myös päällekkäin ja ei ole aina selvää mikä on kenenkin vastuulla. Sujuva yhteistyö eri toimijoiden välillä on lapsen ja perheen edun mukaista. Yhteinen ymmärrys tilanteesta edistää ratkaisujen löytämistä ja tavoitteeseen pääsemistä. Kun kaikki ovat fyysisesti läsnä samassa paikassa, salassapito ei myöskään muodostu tiedonsiirron esteeksi. Monitoimijaisessa yhteistyössä kootaan yhteen erilaisia näkökulmia. Yhdessä yhteistyön eri osapuolia kuunnellen ja arvostaen pyritään löytämään paras mahdollinen ratkaisu lapsen ja perheen tukemiseksi. Yhteistyön keskiössä tulisi olla lapsen ja hänen perheensä tarpeet. Keskeistä on miten lapsen ja hänen perheensä ympärille muodostunut työryhmä toimii yhteistyössä ja millainen ilmapiiri yhteisissä tapaamisissa vallitsee. Yhteistyön toimivuuden kannalta ammattilaisten tulisi pyrkiä luomaan turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2017, 11–13.)

Sosiaalihuollon viranomaisten on huolehdittava siitä, että palvelutarpeen arvioimisessa, päätösten tekemisessä ja sosiaalihuollon toteuttamisessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä. Muilla viranomaisilla, esimerkiksi perusopetuksen työntekijällä on velvollisuus osallistua

tarpeen vaatiessa sosiaalihuollon työntekijän pyynnöstä oppilaan palvelutarpeen arviointiin ja asiakassuunnitelman laatimiseen. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017, 76.)

6 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esiin lastensuojelun työntekijöiden, luokanopettajien ja koulun oppilashuoltoryhmän jäsenten käsityksiä koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä. Tutkimuksessani halusin saada esille erityisesti käsityksiä hyvistä käytänteistä ja siitä, mitä koetaan yhteistyön haasteiksi sekä mahdollisiksi esteiksi yhteistyölle. Mielenkiintoista mielestäni oli nähdä poikkeavatko koulun ja lastensuojelun näkökulmat huomattavasti toisistaan. Tavoitteena on myös tuoda esiin käsityksiä siitä, miten koulun ja lastensuojelun roolit jakautuvat yhteistyössä ja miten koulu voi tukea lastensuojelun asiakkaana olevaa oppilasta.

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen päätehtävänä on tuoda esiin luokanopettajien, koulun oppilashuoltoryhmän jäsenten, ja lastensuojelun työntekijöiden käsityksiä koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä; hyvistä käytänteistä sekä mahdollisista haasteista. Lisäksi tehtävänä on selvittää, mitä huolen taustalla on. Lisäksi halusin selvittää koulun ja lastensuojelun roolien jakautumista lastensuojelun asiakkaana oleva lapsen tukemisessa. Tutkimustehtävät muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

1. *Mitkä tekijät herättävät huolen oppilaasta?*
2. *Miten koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä toteutetaan?*
  - 2.1 *Mitkä tekijät edistävät koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä?*
  - 2.2 *Mitä haasteita koulun ja lastensuojelun välisessä yhteistyössä esiintyy?*
3. *Mitkä ovat koulun ja lastensuojelun roolit yhteistyössä? Miten koulu voi tukea lastensuojelun asiakkaana olevaa oppilasta?*

6.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

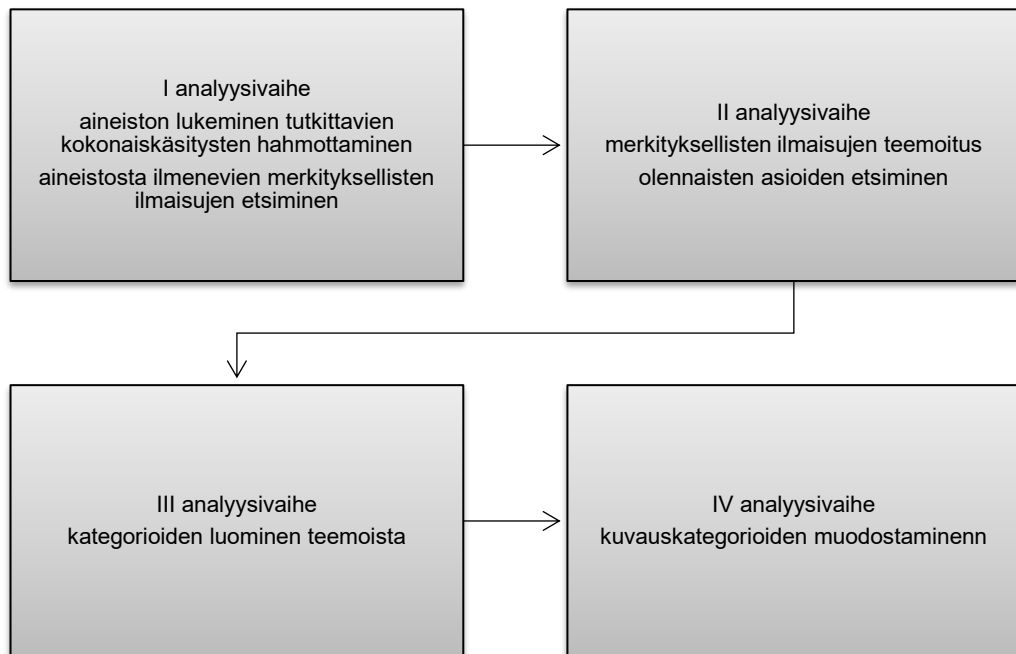
Tutkimukseni on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimussuuntauksessa ymmärretään, että ihminen selittää uusia kokemuksia aina aikaisempien kokemustensa pohjalta. Kokemuksista muodostunut tieto on aina subjektiivista, yksilön tulkintaa ympärillä olevasta maailmasta. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena on luokanopettajien, oppilashuoltoryhmän jäsenten ja sosiaalityöntekijöiden kokemukset koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 121.)

Tutkimustani ohjaa fenomenografinen tutkimussuuntaus. Fenomenografia on tutkimussuuntaus, joka on suunniteltu vastaamaan kysymyksiin ajattelusta ja oppimisesta. Ajattelusta ollaan kiinnostuneita sisällöllisesti. Ilmiötä ei pyritä selittämään niin kuin se on, vaan niin, miten ilmiö näyttäytyy eri ihmisille. Fenomenografian avulla voidaan tehdä suhteellisia, kokemuksellisia, sisältölähtöisiä ja laadullisia kuvailuja. Fenomenografiassa aiheen kuvaukset kategorisoidaan, ja nämä kategoriat ovat ensisijainen tutkimustulos. Fenomenografiassa etsimme rakenteellisia eroja, jotka selventävät miten ihmiset määrittelevät jonkin tietyn ilmiön. Tässä tutkimuksessa tutkin erilaisia käsityksiä koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä. (Marton. 1986, 28, 32–33.)

Fenomenografisessa tutkimuksessa lähdetään siitä oletuksesta, että ihminen on tietoinen olento, joka tietoisesti rakentaa käsityksiä eri ilmiöistä. Kielen avulla ihminen ilmaisee näitä käsityksiä. Fenomenografisessa tutkimuksessa pyritään tuomaan esille eri ihmisten käsityksiä jostakin tietystä ilmiöstä. Tässä tutkimuksessa haluan tuoda esiin käsityksiä koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä. (Syrjälä ym. 1994, 121–122.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan tulee myös tunnustaa, että hänen aikaisemmat tietonsa ja odotukset vaikuttavat tutkimuksen tekoon. Itselläni on omakohtaista kokemusta tutkittavasta asiasta niin lastensuojelun kuin koulun puolelta. Pyrin kuitenkin tulkitsemaan aineistoa objektiivisesta ja antamatta omien ennakoilta tekemiäni hypoteesien ohjata aineiston tulkintaa (Syrjälä ym. 1994, 121–122.)

Aineiston analyysin ensimmäisessä vaiheessa luin aineistoa huolellisesti läpi ja muodostaen siitä kokonaiskuvaan tutkittavien kokemuksista ja käsityksistä koskien koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Toisessa vaiheessa ryhmittelin löytämiäni merkityksellisiä ilmaisuja eri teemojen alle. Analyysin kolmannessa vaiheessa vertailin löytämiäni merkityksellisiä ilmaisuja, etsien yhdistäviä tekijöitä. Seuraavaksi mietin ilmaisuille sopivia kuvauksia. Ryhmittelin merkitykselliset ilmaisut taulukkoon yläkategorioiden ja alakategorioiden mukaan. Kuvauskategoriat ovat horisontaalisessa suhteessa toisiinsa eli ne ovat saman arvoisia, ne eroavat toisistaan vain sisällöllisesti. Kuvauskategoriat ovat tutkijan eli minun omia tulkintojani tutkittavien kokemuksista ja käsityksistä koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä. Tulokset sisältävät suoria lainauksia, jotta lukija voi saada kuvan siitä, miten kuvauskategoriat ovat rakentuneet (Niikko 2003, 33–39.)

KUVIO 4. Analyysin eteneminen

6.3 Aineiston keruu

Aineiston keruu menetelmänä käytin teemahaastattelua. Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit ovat valmiiksi mietittyjä, mutta keskustelu on vapaamuotoista teemojen puitteissa. Teemahaastattelua on käytetty paljon kasvatustieteellisessä tutkimuksessa, sillä se soveltuu hyvin laadulliseen tutkimukseen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 208.) Muodostin haastattelujen teemat aikaisempien tutkimusten ja työkokemukseni perusteella. Halusin kuitenkin, että keskustelu haastateltavien kanssa on vapaamuotoista, eikä liian rajattua, koska halusin antaa tilaa haasteltavan omalle äänelle.

Teemahaastattelu kohdennetaan tiettyihin teemoihin, joista keskustellaan. Teemahaastattelu tuo tutkittavan äänen kuuluviin ja sen avulla on mahdollista saada hyvin eri tulkintoja asiasta esille. (Hirsjärvi & Hurme 2009, 47–48.) Mielestäni tutkimusaiheeni teemahaastattelu sopii hyvin, sillä tarkoituksena on tuoda esiin eri alojen asiantuntijoiden ajatuksia samasta aiheesta. Teemahaastattelu helpottaa myös aineiston analyysiä ja keskeisten tulosten hahmottamista. Aineiston voi järjestää haastattelun jälkeen eri teemojen alle, siten että jokaisen teeman alla on kaikkien haastateltavien vastaukset tähän teemaan ja niin edespäin. Kun vastaukset ovat eri teemojen alla aineista on helpompi analysoida (Hirsjärvi & Hurme 2009, 41.)

6.4 Tutkimuksen kulku ja osallistujat

Toteutin tutkimuksen asiantuntija haastatteluina, haastattelin luokanopettajia ja oppilashuoltoryhmässä työskentelevää koulun henkilökuntaa sekä sosiaalityöntekijöitä. Tutkimuksen kohderyhmän tavoitin lähettämällä sähköpostia pääkaupunkiseudun eri koulujen rehtoreille ja apulaisrehtoreille, ja he jakoivat halutessaan kutsun eteenpäin koulun henkilökunnalle. Sähköpostin kautta minuun otti yhteyttä yhteensä 7 opettajaa ja oppilashuoltoryhmän jäsentä. Kaksi haastatteluista oli pari haastatteluita. Sosiaalityöntekijät tavoitin ottamalla yhteyttä suoraan sosiaalityöntekijöihin. Haastatteluun osallistui 2 sosiaalityöntekijää. Tutkimukseen osallistui yhteensä 10 asiantuntijaa. Kaksi

haastatteluista toteutin parihaastatteluna. Haastattelut kestivät keskimäärin 20–30 minuuttia ja litteroitua aineistoa kertyi 44 yhteensä sivua.

TAULUKKO 1. tutkimukseen osallistuneiden ammattilaisten taustatiedot.

ammattinimike	koulutustausta	työkokemus	missä työskentelee
koulukuraattori	sosionomi, ammattikorkeakoulu tutkinto ja sosiaali-alan ylempi ammattikorkeakoulu tutkinto	Yhteensä 17 vuotta, joista 13 vuotta toiminut koulukuraattorina.	yhtenäiskoulussa, kuraattorin työkenttään kuuluu myös kaksi muuta koulua
erityisluokanopettaja, apulaisrehtori	Käsityönopettaja, luokanopettaja (ylempi korkeakoulututkinto) ja 2000-luvun alussa erityisluokanopettaja ksi. (erilliset opinnot)	19 vuotta erityisluokanopettajana, sen ohella apulaisrehtorin tehtävissä monta vuotta, ei muista tarkalleen.	yläkoulussa, jossa kaikilla oppilailla on lastensuojelun asiakkuus
erityisluokanopettaja	sosionomi amk, erityisluokanopettaja ylempi korkeakoulututkinto	9 vuotta erityisluokanopettajana.	yläkoulussa, jossa kaikilla on oppilailla lastensuojelun asiakkuus
luokanopettaja	luokanopettaja ylempi korkeakoulututkinto	4 vuotta luokanopettajana.	alakoulussa
sosiaalityöntekijä	valtiotieteiden maisteri ja filosofian maisteri	Johtavana sosiaalityöntekijänä palvelun asiakasohjauksessa, sitä ennen erityissosiaalityöntekijänä nuorten vastaanotossa ja lastensuojelun palvelutarpeen arvioinnissa ja avohuollossa.	Johtavana sosiaalityöntekijänä palvelun asiakasohjauksessa.
koulupsykologi	psykologian maisteri	Koulupsykologina 5 vuotta.	yhtenäiskoulussa
koulukuraattori	valtiotieteiden maisteri (sosiaalityö)	Koulussa 3 vuotta, sitä ennen muun tyyppisessä sosiaalityössä.	yhtenäiskoulussa
sosiaalityöntekijä	ensin sosionomi amk, sitten sosiaalityö-tieteiden maisteriksi	Työkokemusta muiltakin sosiaali-aloilta, enimmäkseen lastensuojelussa, ensin lyhytaikaisesti sijoitettujen nuorten kanssa, ja nyt tehnyt palvelutarpeen arviointia, lastensuojelun päivistystä. Sosiaalipäivystyksessä työharjoittelussa.	Sosiaalityöntekijä palvelutarpeen arvioinnissa.

luokanopettaja	luokanopettaja ylempi korkeakoulututkinto ja filosofian maisteri	Opettajan työssä 11 vuotta, sitä ennen 2 vuotta koulunkäyntiavustajana	alakoulussa
laaja-alainen erityisopettaja	kieltenopettaja (FM) ja opiskelut laaja- alaiseksi erityisopettajaksi (erilliset erityisopettajan opinnot)	Aloittanut työt 2001, mutta ollut välillä kotiäitinä, ollut erityisopettajana kouluissa, nivelevaiheessa, ammattikoulussa ja päiväkodissa.	yläkoulussa I

7 KOULUN JA LASTENSUOJELUN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Tässä luvussa tarkastelen tutkielmani tuloksia. Yhteistyö koulun ja lastensuojelun välillä lähtee aina liikkeelle huolen heräämisestä lapsesta tai nuoresta, ja huolen taustalla on erilaisia syitä. Koululla ja lastensuojelulla on omat roolinsa yhteistyössä. Olin kiinnostunut yhteistyötä edistävästä tekijöistä ja yhteistyön haasteista. Tulokseni jakautuvat näiden viiden pääkategorian alle: huolen heräämiseen, yhteistyötä edistäviin tekijöihin, yhteistyön haasteisiin sekä koulun ja lastensuojelun rooliin. Ajattelen, että huoli lapsesta tai nuoresta on aina yhteistyön keskiössä.

KUVIO 5. Tutkimuksen tulosten jakautuminen

Haastatteluissa nousi esiin, että hyviä käytänteitä yhteistyöhön on olemassa, mutta ne eivät ole vakiintuneita. Kaikilla haastateltavista oli hyviä kokemuksia yhteistyöstä, mutta myös niitä kokemuksia, jolloin yhteistyö ei ole sujunut toivotulla tavalla. Käytän sitaattien lopussa luokanopettajasta lyhennettä LO, koulukuraattorista KK, erityisluokanopettajasta ELO, laaja-alaisesta erityisopettajasta ELA, psykologista PS ja sosiaalityöntekijästä ST.

Kaikki haastateltavat kokivat koulun ja lastensuojelun välisen yhteistyön hyvin tärkeäksi asiaksi. Sosiaalityöntekijä totesi haastattelussa koulun olevan yksi tärkeimmistä lastensuojelun yhteistyökumppaneista.

7.1 Huolen herääminen

Koulun työntekijät kertoivat lastensuojeluilmoituksen taustalla oleviksi huoliksi muun muassa *runsaat poissaolot, oppilaan väkivaltaisen käyttäytymisen, tai huolen kodin tilanteesta*. Huolen herätessä haastateltavat kertoivat pääsääntöisesti olevansa ensin yhteydessä oppilaan huoltajiin. Poikkeuksena mainittiin tilanne, jossa on herännyt epäily väkivallasta kotona, jolloin tulee olla yhteydessä ensin lastensuojeluun. On myös tilanteita, joissa koulussa ei ole ehtinyt herätä huolta oppilaasta, ja lastensuojelu on ensin yhteydessä kouluun. Huolta herättävät tekijät jakautuivat neljän eri merkityskategorian alle.

TAULOKKO 2. Huolta herättävät tekijät

Merkityskategoria	Esimerkki aineistosta
Runsaat poissaolot	<i>”--poissaolot, sairaspöissaolot tai mitkä tahansa selvittämättömät poissaolot tai et ne on selvitettyi mut niitä on tosi paljon. Niin se on kyl mun mielestä aina iso kysymys mikä on siellä, onks se terveydentilassa vai onks se jossain muussa. Ja sit jos vanhemmat jää hirveesti niinku selittelee niitä, niin kyl siinäkin on semmonen, niinkun miks on pois, et etteks te ite huomaa et se on pois. Et tietääks ne kotonakaan et se on pois.” (LO)</i>
Väkivaltatilanteet	<i>”No vakava väkivaltatilanne esimerkiks.” (ELO1)</i>
Huoli kotioloista	<i>”-- riittää se, että jollain herää huoli siitä, että lapsi on vaikka hoitamaton.” (ST1)</i>
Psyykkinen pahoinvointi	<i>”--niin tuli sellanen olo, et tässä on nyt ihan psyykkinen romahdus.” (ELA)</i>

7.2 Yhteistyötä edistävät tekijät

Seuraavaksi käsittelemme koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä edistäviä tekijöitä.

Yhteistyötä edistävät tekijät jakautuivat kolmentoista merkityskategorian alle. Seuraavassa taulukossa on kuvattu nämä eri kategoriat. Avaan kategorioita tarkemmin taulukon jälkeen.

TAULUKKO 3 Koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä edistävät tekijät

Merkityskategoria	Esimerkit aineistosta
Varhainen puuttuminen	<i>”Ja se on paljon myöskin siitä kiinni, että ollaan tarpeeksi ajoissa yhteydessä sinne lastensuojeluun, niin sit se yhteistyö on ehkä kaikkein kantavinta ja hedelmällisintä, koska sit pystytään puuttumaan varhain niihin asioihin.”(KK1)</i>
Yhteistyö huoltajien kanssa	<i>”Lähtökohtaisesti jos tekee lastensuojeluilmoituksen, niin mun mielestä ois tosi tärkeää, että se koulu itse pystyisi kertomaan siitä vanhemmalle, että se yhteistyö pysyis hyvänä koulun ja vanhempien välillä.”(ST2)</i>
Jaettu ymmärrys	<i>”Et on semmosii, mitkä menee tosi hyvin, ja jotenkin saadaan niinku aikataulut pelaamaan, ja on semmonen yhteinen ymmärrys ja täydennetään toinen toistaan, --”(PS)</i>
Arvostus	<i>”--jää sellanen todella hyvä mieli ja sellanen luottamus, että heidän se suhtautuminen meihin niinku opettajiin oli kauheen semmosta arvostavaa--”(ELA)</i>
Vastavuoroisuus	<i>”No se mmm, niin tietenkkin se yhteistyö lastensuojelun kanssa, niin se ei sais niinkun perjaattees jäädä pelkästään sieltä lastensuojelun yhteydenotosta, vaan molemmin puolin yhteydenottoja, sekä koulusta, että lastensuojelusta.”(KK1)</i> <i>”Et se on molemmin päin niinku toimii. Et me ollaan yhteydessä ja sieltä ollaan yhteydessä meihin.” (LO2)</i>
Toimintaympäristön tunteminen	<i>”No sit usein niinku lastensuojelun työntekijät, joko laitoksesta tai sitten omia</i>

	<p><i>työntekijöitä, niin ne käy koululla, ja sit ne näkee siellä jo vähän sitä koulun arkea myöskin. Kuitenkin se koulu on niin iso osa sitä lapsen niinku arkipäivää.” (KK1)</i></p> <p><i>”--, mut ehkä se niinkun toimenpiteiden ja niiden niinku sen palveluverkoston vähän avaaminen ehkä koulumaailmassa, et opettajat tietää mistä on kyse ja mimmosta työtä se suurinpiirtein on ja mimmosissa tilanteissa ja mitä palveluita on saatavilla.” (ST1)</i></p>
Oppilas yhteistyön keskiössä	<p><i>”--, ja tässä sitten aletaan ettimään, että mikä voisi olla juuri tälle oppilaalle se paras verkosto esimerkiksi, et ketä toimijoita siihen tarvitaan mukaan, ja sitä huolta viedään niinku eteenpäin sitten.”(ELO1)</i></p>
Avoin dialogi	<p><i>”Ja sen takii se ois niin tärkeetä et oltais saman pöydän ääressä et siinä ois ne huoltajat, vanhemmat ja sijaishuolto, sosiaalityöntekijät, kaikki niinku et voidaan avoimesti jutella, että silloin kun jutellaan joka suuntaan erikseen, niin silloin se tieto jää yleensä matkan varrella ja on paljon enemmän sitä niin sanottua salassapidettävää asiaa.”(ELO2)</i></p> <p><i>Ja hyvin avointa. Et heti alkutapaamisesta lähtien pyritään keskustelemaan avoimesti saman pöydän ääressä, tai sit kysytään lupaa et onks ok keskustella niinkun muiden henkilöiden kanssa lapsen asioista, vaikka vanhemmat ei oo paikalla. (ELO1)</i></p>
Ammattitaito	<p><i>”Toisaalta se on sit ammattitaitoa, jotenkin myöskin yksilöiden, meidän aikuisten asia, et mä en ehkä ajattele niin, että joku lastensuojelu niinku rakenteena tai koulu rakenteena ois kovin rajoittava, vaan et meillä on aika paljon mahdollisuuksia.”(PS)</i></p>
Yhteistyömyönteisyys	<p><i>”Nii ja mun mielestä niinku loppupeleissä myös aika paljon just se toimintakulttuuri ja asenne että, vaikka resursseja ei</i></p>

	<i>tuliskaan lisää, mut meillä on kuitenkin mahdollisuuksii pienilläkin muutoksilla jotenkin ehkä niinku tehä yhdessä. Ja jotenkin että näkee sen molempien puolen tärkeenä ja sen yhteistyön tärkeenä niin.”(KK2)</i>
Toimintamalli	<i>”Kun tuut aivan vihreenä opettajana ja siinä on tosi paljon muutakin opettelemista. Nii nää ohjeet pitää olla niinkun hirveen selkeet, ja ne pitää olla esillä jossain ihan siis ilmoitustaululla ja näin näkyvillä.”(ELA)</i>
Matala kynnyks	<i>”Joillekin asia voi olla hyvin tuttu ja joillekin tosi vieras ja ehkä pelottava. Mut että tietysti toi palvelutarpeen arviointi on siin mielessä madaltanut kynnystä.”(KK2)</i>

Haastattelemani ammattilaiset sekä koulun että lastensuojelun puolelta totesivat, että yhteistyölle saadaan hyvä lähtökohta, kun ollaan *tarpeeksi varhain liikkeellä*. Kun huoli lapsen ja perheen hyvinvoinnista herää, tulisi olla heti yhteydessä lastensuojeluun. Kaikki opettajat kertoivat, että he tekevät lastensuojeluilmoituksen yhteistyössä vanhempien kanssa.

Yksi opettajista koki puheen ottamisen vanhemmille vaikeaksi. Kummatkin haastattelemistani sosiaalityöntekijöistä toivat esiin, että opettajan olisi hyvä tehdä lastensuojeluilmoitus *yhteistyössä huoltajien kanssa*, siten yhteistyö on rakentavinta. Huoltajat voivat halutessaan kieltää lastensuojelua siirtämästä tietoa koululle. Tekemällä yhteistyötä huoltajien kanssa heti huolen herätessä, voidaan rakentaa luottamusta ja edesauttaa yhteistyötä.

Haastattelusta nousi esiin, että yhteistyö sujuu parhaiten silloin, kun koululla ja lastensuojelulla on *jaettu ymmärrys* lapsen ja perheen tilanteesta. Koulussa työskentelevät asiantuntijat toivat esiin myös toiveensa siitä, että lastensuojelun työntekijät ottaisivat koulun huolen todesta, ja osaisivat nähdä asiat myös koulun näkökulmasta. *Jaettu ymmärrys* on tärkeää yhteistyössä, varsinkin kun yhteistyön osapuolet työskentelevät eri

ympäristöissä. Haastateltavat toivat esiin *arvostuksen* ja *vastavuoroisuuden* tärkeyden yhteistyössä. Näiden avulla voidaan luoda tasavertainen dialogi, joka edesauttaa yhteistyötä.

Yhteistyötä edesauttaa, kun koulun ja lastensuojelu *tuntevat toistensa toimintaympäristön*. Koulussa työskentelevät ammattilaiset toivoivat, että lastensuojelun työntekijät tunsivat koulun arkea. Lapsi on suuren osan arjestaan koulussa ja lapsen oireilu voi tulla hyvin näkyväksi koulussa työskenteleville aikuisille. Toinen sosiaalityöntekijöistä toi esiin, että olisi hyvä, jos koulussa tunnettaisiin paremmin sosiaalihuollon palveluita, ja tiedettäisiin millaisissa asioissa ja mihin voi ottaa yhteyttä.

Opettajien haastatteluista nousi esiin, että koulunkäyntiä ja lapsen tai nuoren hyvinvointia ei tulisi nähdä erillisinä asioina, vaan oppilas tulisi kohdata aina kokonaisena persoonana. Nähtiin myös, että *oppilas* tulisi olla *yhteistyön keskiössä* ja oppilaan etu yhteistyötä ohjaavana tekijänä. Sosiaalityöntekijät toivat esiin, että olisi hyvä, jos koulussa olisi enemmän tietoa lastensuojelun prosesseista.

Yhteistyölle tulee olla myös *aikaa ja paikka*. Koettiin, että yhteistyö on onnistuneinta, kun kaikki istuvat saman pöydän ääressä, eikä palavereita käydä erikseen koulun ja lastensuojelun kesken. Tämä luo puitteet *avoimelle* dialogille ja tällöin myöskään salassapito ei muodostu yhteistyön esteeksi.

Kuraattori mainitsi haastattelussa, että on *ammattitaitoa* nähdä rajoitusten sijaan mahdollisuuksia yhteistyölle. Yhteistyön tekeminen ja toisten ammattilaisten osaamisen hyödyntäminen tarpeen tullen on osa ammattitaitoa. Yhteistyötä edistää myös *yhteistyölle myönteinen* toimintakulttuuri ja asenne.

Haastateltavat kokivat, että palvelutarpeen arviointi on *madaltanut kynnystä* yhteistyöhön. Opettajat kokivat helpottavana, että epäselvissä tilanteissa voi kysyä apua, ja sosiaalityöntekijä koki, että palvelutarpeen arviointi on vähentänyt lastensuojelun

”peikonroolia.” Koettiin myös tärkeänä, varsinkin silloin kun itselle ei ole vielä kertynyt kokemusta, että olisi olemassa *toimintamalli* siihen, miten yhteistyötä toteutetaan.

7.3 Yhteistyön haasteet

Seuraavaksi käsittelemme koulun ja lastensuojelun työntekijöiden käsityksiä siitä, mitkä tekijät haastavat koulun ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Yhteistyön haasteet jakautuivat yhdentoista merkityskategorian alle.

TAULUKKO 4. Yhteistyön haasteet

Merkityskategoria	Esimerkit aineistosta
Pysyvien rakenteiden puuttuminen	<i>”--et ei oo sellasia niinku hyviä rakenteita, mitkä tukis hyvää yhteistyötä. Toisten kanssa löytyy tosi mutkattomasti se työtapa, mut sitten välillä tuntuu et ne hallintokuntarajat on aika korkeat.”(ELO2)</i>
Eriäinen näkemys	<i>”-- kun se lastensuojeluilmoitus on tehty, niin mun mielestä se on selkee signaali et apua tarvitaan ja paljon. Et ei niitä noin vaan tehdä. Niin, sit ne ottaa sen aika sillee, et aijaa no katotaan vielä tilannetta.”(LO)</i> <i>”Niin sit on ollut niitä tilanteita, et missä se koulu ei oo ollut ihan ymmärtänyt, et heillä ei oo niinkun oikeutta saada tietoo sellasista asioista, mitkä on niinku esimerkiks vanhempien hyvin yksityisiä asiota ja jos ne ei varsinaisesti liity koulumaailmaan. Et ne on ehkä ollut sellasii haasteita.”(ST2)</i>
Resurssien puute	<i>”--siks välttämättä, että heillä ei ois hyvää tahtoo, mutta kun heillä ei oo tarpeeksi tekijöitä, voimavaroja tai sijoitusperheitä tai jotakin, että kun ei niinku etene.”(ELA)</i>
Tavoitettavuus	<i>”Nii se lastensuojeluilmoitus on osalla sit se ainut tavallaan väylä, että et välillä voi olla niinku vaikee tavoittaakin päästä tota</i>

	<i>niin niin.. Sopia neuvotteluaikaa tai päästä puhelimitse yhteyteen.”(ELO2)</i>
Verkoston hajanaisuus	<i>”Ja tosiaan niitä toimijoita on, mutta ne saattaa olla levällään, et tavallaan toimijat ei toimi niinku yhteistyössä tai yhdessä toistensa kanssa.” (ELO1)</i>
Liian suuret odotukset	<i>”Uuvuttavaa. Et se vaatii sen, että miljoonasta eri työpaikasta, jossa on eri aikataulut ja virkatyöajat menee päällekkäin, ja ne olettaa meiltä tietenkin sitä, että me juostaan kaikessa ja me käydään omalla ajalla kokouksissa.”(LO1)</i> <i>”Tai sitten justiin vähän niinkun että lastensuojelulta toivotaan jotain ihmeitä, --” (ST1)</i>
Tiedonsiirto	<i>”--, mutta ei ikään kuin mulle myöskään tule tieto, että mitä tukitoimia perheellä on tai onko se homma edistynyt. Kun se on niinku siirtynyt sinne, niin sit mulla ei oo enää sen jälkeen tietoo, et esimerkiks saako se perhe apua johonkin asiaan.” (LO1)</i> <i>”Niin jos koulu tekee sen lastensuojeluilmoituksen, niin et, et sen ilmoituksen tekijän kanssa niinku, se kyllä on niinku, et sille aina soitetaan ja heidän kanssaan jutellaan siitä ilmoituksen tekemisestä ja lapsesta ja muuta, mutta musta tuntuu, että se ei oo aina kaikille selviö.”(ST1)</i>
Työntekijöiden vaihtuvuus	<i>”Ja sitten tietenkin pakko sanoo myös vaihtuvuus. Et se on monien lasten ja perheiden niinku kannalta niinku tosi iso asia.”(KK2)</i>
Salassapitovelvollisuus	<i>”--mut et siinä tilanteessa toki on se haaste, kun ne salassapitovelvollisuudet, et sit se, että koululle ei voi kuitenkaan siitä vanhempien tilanteesta, niinku niiden salassapitovelvollisuuksien takia jakaa, mut sit kuitenkin se vaikuttaa siihen lapsen käytökseen ja varmasti näkyy siellä koulussa, niin ne on ehkä sellasii haastavia paikkoja sitten.”(ST2)</i>

Tulkinnanvaraisuus	<i>”Mut siis välillä hyvin ohuesti, siin on varmaan nää salassapitopykälät, joita tietysti pitää kunnioittaa, mutta välillä ne on aika kinkkisiä tosiaan ne tilanteet, kun ei pysty sitä omaa tehtävää hoitamaan, niin sit on ehkä joku väärin tulkinta siinä.”(ELA)</i>
Huoltajien yhteistyöhaluttomuus	<i>”Ja sit välillä on ollut ihan semmosiakin ehkä just, jos se tulppa on vanhempien osalla, niin vanhemmat ei ehkä halua tuoda ilmi niit koulun asioita tai on tuonut virheellisesti niitä.”(PS)</i>

Yhtenä haasteena lastensuojelun ja koulun väliselle yhteistyölle nähtiin *pysyvien rakenteiden puuttuminen*. Yhteistyön tekeminen koettiin henkilösidonlaiseksi. Joidenkin kanssa yhteistyö koettiin sujuvan mutkattomasti ja joidenkin kanssa taas haastavammaksi.

Yhteistyö koettiin haastavaksi erityisesti silloin, kun koululla ja lastensuojelulla on *erilainen näkemys* lapsen tilanteesta. Opettajat toivoivat, että heidän huolensa kuunneltaisiin ja otettaisiin todesta. Haastatteleman luokanopettaja toi esiin, että koulusta ei oteta lastensuojeluun yhteyttä kevyin perustein, vaan koulussa on jo tehty arvio siitä, että lapsen tilanne aiheuttaa huolta ja perhe tarvitsee apua. Sosiaalityöntekijä koki taas haastavana sen, että ei aina ymmärretä sitä, että heillä ei ole lupaa puhua perheen yksityisistä asioista, jotka eivät liity opetuksen järjestämiseen.

Yhteistyön haasteena mainittiin myös *resurssien puute*. Koulussa työskentelevät ymmärsivät, että kun lastensuojelu ei puutu asioihin heidän toivomallaan tavalla, taustalla saattaa olla se, että lastensuojelulla ei ole tarpeeksi resursseja. Koulussa työskentelevät kokivat haastavaksi sen, että välillä lastensuojelua on *vaikea tavoittaa* ja lastensuojeluilmoitus on silloin ainut, väylä millä koulu saa huolensa välitettyä. Yhteistyötä haastaa myös *verkoston hajanaisuus*. Koettiin että toimijoita on olemassa, mutta ne toimivat irrallaan toisistaan.

Haastavana koettiin myös se, jos yhteistyön toisella osapuolella on *liian suuria odotuksia* yhteistyöltä. Luokanopettaja toi esiin, että ei voi olettaa, että hän työajan ulkopuolella

palaverissa. Toinen haastattelemistani sosiaalityöntekijöistä toi taas esiin, että joskus koulu odottaa lastensuojelulta ihmeitä.

Kun *tiedonkulku* tökkii, yhteistyön tekeminen on haastavaa. Opettajat kokivat joutuvansa välillä elämään epätietoisuudessa, kun he eivät saa tietoa onko perhe saanut tukea ja onko perheen tilanne edistynyt. Koulussa työskentelevät toivat esiin, että välillä tieto ei siirry myöskään koulun sisällä niille henkilöille, joille pitäisi. Sosiaalityöntekijä toi myös esiin, että lastensuojelun tulisi pitää koulua ajantasalla, siitä miten ilmoituksen jälkeen edetään, mutta se ei ole aina itsestäänselvyys.

Tiedonsiirtoon vaikuttaa *työntekijöiden vaihtuvuus, salassapitosäädökset*, ja se miten kukin *tulkitssee lakia*. Laaja-alainen erityisopettaja toi esiin, että jos koululle ei luovuteta tarpeellisia tietoja, lakia on tulkittu väärin. Se mikä koetaan opetukselle välttämättömäksi tiedoksi, voi vaihdella tulkitsijan mukaan. Haastatteluissa tuli myös esiin, että *huoltajien yhteistyöhaluttomuus* voi olla myös tiedonsiirron esteenä, huoltajat voivat kieltää lastensuojelua siirtämästä tietoja koululle.

7.4 Koulun rooli

Olin kiinnostunut tutkielmassani myös siitä, mikä on koulun rooli yhteistyössä ja lapsen tukemisessa. Koulun rooli jakautui yhdeksän eri merkityskategorian alle.

TAULUKKO 5. Koulun rooli

Oppilaan kohtaaminen	<i>”--oppilaalle tulis semmonen tunne siitä, että vaikka hänet on niinku kodin ulkopuolelle sijoitettu, niin sit se koulussa se asia tiedetään, koulussa se asia ei kuitenkaan lähe leviämään niinku kellekkään mitenkään, tai näin että niinku niistä asioista osattais puhua niinku oikeella nimellä” (KK1)</i>
Arvokasta tietoa lapsesta	<i>”Ja usein sijoituksen perusteisiin pyydetään niinku lausuntoo opettajalta tai pedagoginen selvitys jos niinku on ollut</i>

	<i>pidempään meillä ja sitten kun harkintaan sijoitusta, niin sit myöskin meiltä kysytään.”(ELO2)</i>
Yhteistyö huoltajien kanssa	<i>”Meillä pyritään ottaa vanhemmat tosi tiukasti mukaan yhteistyöhön, siinäkin tapauksessa, jos oppilas on sijoitettuna. Että, tietenkkin sitten aina heidän vanhempien kiinnostuksen ja kykyjen ja oman elämäntilanteen mukaan.”(ELO2)</i>
	<i>”Ja ei siit samantien lastensuojeluilmoitusta tehä, vaan sit vaan kysytään, että hei, että onko kotona kaikki hyvin. Ehkä me täällä jotenkin pyrittäis siihen sitte kyselemään lisää eka. (LO1)</i>
Lastensuojeluilmoitus	<i>”Niin sitten tietenkkin on lastensuojeluilmoituksen paikka senkin takia, et sitä kautta sit voi yrittää saada sitten niinku lisää tukea tai ettiä yhdessä keinoja.” (ELO1)</i>
	<i>”No ensinnäkin just se että mahdollisimman varhaisessa vaiheessa tulisi niitä ilmoituksia. Se olis tärkeetä et päästäis niinku ajoissa puuttumaan.”(ST1)</i>
Opettaja turvallisena aikuisena	<i>”--ei voi ihan pitää sellasia, minä olen vain opettaja rajoja, koska sit se saattaa olla niinku se tärkein aikuinen ainakin siinä mielessä et eniten aikaa viikossa on sen nuoren kanssa, et se ehkä kannattaa tiedostaa.”(ELO1)</i>
	<i>”Opettaja voi olla lapselle tosi tärkeä, ja tietää siitä lapsesta enemmän kuin moni muu, ja huomata myöskin lapsessa sellaset muutokset, mitä välttämättä kaikki muut ei pane merkille, et opettajat voi olla tosi tärkeitä.”(ST1)</i>
Turvallinen arki	<i>”--tajuta se asia et se koulu saattaa olla ihan älyttömän tärkeä paikka, et siellä on ne pysyvimmät kontaktit siellä ei väki vaihdu, toi vaan pysyy vaikka mitä hölmöö..” (ELO1)</i>

	<p><i>" -- me ollaan siinä. Me ollaan se turvallinen arki." (LO1)</i></p> <p><i>"Et siellä on sit ne vertaisihmiset ja sellaset turvalliset aikuiset ja...Et ehkä nimenomaan semmonen niinku arjen pyörittäjänä toimiminen"(ST2)</i></p>
Hyvinvoinnin tarkkailu	<p><i>"--mulla on tapana kirjata ittelleni kaikkee muistiinpanoja, jos tulee päivästä jotain erityistä niin mä kirjaan niitä ylös." (LO1)</i></p> <p><i>"No ehkä semmonen hyvinvoinnin tarkkailu. Ja niinku semmonen, et miten se lapsi jaksaa." (ST2)</i></p>
Verkostossa toiminen	<p><i>"--että et joo verkostoneuvotteluissa koulu on usein mukana."(ST1)</i></p> <p><i>"--jos lapsella on sellanen verkosto, niinkun et asuu kyllä siis kotona, mutta on siis lastensuojelu mukana ja kaikkea muuta verkostoja siinä, niin niiden kanssa tehään aika tiivistä. Et meillä on ihan tapaamisia sitten. Ihan useamman kerran vuodessa saattaa olla, missä on niinku aika paljonkin välillä porukkaa ja huoltaja. Keskustellaan, et miten sujuu koulussa ja et miten sujuu vapaa-ajalla ja muuta. Et minkälaisia tukitoimia sillä lapsella on koulun ulkopuolella. Ja ne on aika tärkeitä." (LO2)</i></p>
Ennaltaehkäisevä työ	<p><i>"--niinku tietyllä alueella työskennellään sekä niinku lastensuojelu että koulu, niin sellasta vähän niinku ennaltaehkäiseväkin ja semmosta yhteistyön hiomista voi olla, et ei pelkästään sen tietyn asiakkaan asioissa vaan ihan yhteisiäkin semmosia käytäntöjä voidaan miettiä." (ST1)</i></p>

Koulun viranomaisilla on lastensuojelu lain mukainen ilmoitusvelvollisuus. Opettajan tai muiden koulussa toimien ammattilaisen tulee tehdä lapsesta *lastensuojeluilmoitus*, jos hän kokee lapsen kasvun ja kehityksen vaarantuneeksi. Sosiaalityöntekijä esiin, että ilmoitus tulisi tehdä varhaisessa vaiheessa, jotta lastensuojelulle tulisi tieto huolesta. Laaja-alainen

erityisopettaja koki ilmoituksen väyläksi saada lapselle ja perheelle lisää tukea ja etsiä yhdessä keinoja tukea perhettä ja lasta.

Kouluhenkilökunta ja sosiaalityöntekijät kokivat opettajan roolin lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tukemisessa tärkeänä. Opettaja saattaa olla ainut *turvallinen ja pysyvä aikuinen* lapsen elämässä. Koulun rooli on myös tärkeä *kiinnittämään lapsen turvalliseen arkeen*. Kummatkin sosiaalityöntekijät pitivät koulun tukea tärkeänä *sijoituksen onnistumisessa ja lapsen hyvinvoinnin tarkkailussa*. Koulu *edustaa myös tärkeitä ja pysyviä rutiineja* lapsen tai nuoren elämässä.

Koulu *toimii lapsen verkostossa* yhdessä lastensuojelun kanssa. Koulu osallistuu tarvittaessa verkostopalaveriin, ja tuo esiin koulun näkökulman lapsen tilanteesta. Koulu saattaa olla mukana myös *ennaltaehkäisevässä työssä* yhdessä lastensuojelun kanssa yhteisöllisen oppilashuollon tiimoilta. Ennaltaehkäisevässä työssä voidaan kehittää koulun ja lastensuojelun välisen yhteistyön käytäntöjä.

7.4 Lastensuojelun rooli

Vastuut jakautuvat yhteistyön osapuolten kesken ja yhteistyössä on tärkeää tietää, mikä kenenkin rooli on. Koin tärkeänä tuoda esiin myös käsityksiä lastensuojelun roolista yhteistyössä. Lastensuojelun rooli jakautui kuuden eri merkityskategorian alle.

TAULUKKO 6. Lastensuojelun rooli

Merkityskategoria	Esimerkit aineistosta
Arjen yhteydenpito	<i>”Hyvinkin tälläsii yksinkertasi luokkaretkistä ja ihan sitä arkee niin siinä, sijoitustilanteessa ehkä se sosiaalihuolto vähän paikkaa myös omalla tavallaan sitä vanhemman roolia suhteessa kouluasioiden järjestämiseen.” (ST2)</i>
Verkostossa toimiminen	<i>”--sit niinku vähän semmosta niinku pidempi aikaistakin yhteistyötä niinku lastensuojelun kanssa et on tietynlaisia niitä verkostopalavereja, jossa on mukana perhe</i>

	<i>oppilas, huoltaja, koulunedustus, voi olla joko kuraattori, opettaja tai silleen ja tota siitä aina sovitaan seurantalavereita tiettyjen väliajoin.” (KK1)</i>
	<i>”Et se lastensuojelu on yks osa siinä, et voi olla siin on erikseen niinku koulunkäynnin tukeen liittyyii asioita ja voi olla niinku monitahoista ja sit niinku lastensuojelu yks osa siin verkostossa ja joskus voi olla hyvin keskeinenkin rooli siin verkostossa.”(PS)</i>
Huoltajien kuuleminen	<i>”Jos se on semmonen mikä ei koske koulua se asia, niin sit tavallaan niin sit se on lastensuojelun asia hoitaa ne huoltajan kuulemiset ja muut.”(KK1)</i>
Tiedottaminen	<i>”No on olemassa sellanen Helsingin kaupungin yhteinen ohjeistus, jossa se tieto koululle pitäis tulla vastuusosiaalityöntekijältä, mut se ei aina välttämättä tapahdu niin.” (KK1)</i>
	<i>”Ja sit jos ajatellaan et nuori tai lapsi on just sijoitettu niin se on valtava elämänmuutos. Et ajattelen ite et se ois oleellinen tieto koululle. Et tietys mihin on sijoitettu, et osataan olla myös herkkänä siitä, että voi eri tavoin oireilla, ymmärtää niitä yhteyksiä sit eritavalla.” (KK2)</i>
Väliintulo	<i>”--niitten toimipisteeltä tai tulee sieltä se tyyppi kattomaan et miten täällä koulussa menee. Se vähän riippuu et onks se koulussakin näkyvää huolta vai onks se kotona näkyvää huolta. Et tekeeks ne niitä sosiaalityöntekijän väliintuloja.” (LO1)</i>
Konsultaatio	<i>” Ja sit myös konsultoidaan, me ollaan jotenkin rohkaistu opettajia siihen että, et jos opettajat mieltii et onks tää semmonen asia mistä pitäis ilmottaa tai kuuluis ilmoittaa tai mitä mun pitäis tehdä. Niin ollaan suositeltu sitä, että kun lastensuojelulla on myös se nimetön konsultaatio. Et sinne voi soittaa ja aina kysyä et mitä lastentensuojelu niinku siitä</i>

---

*tilanteesta aattelee, et täytyykö
ilmottamisvelvollisuus.” (PS)*

*”Että sittenhän se on tota suoraan tonne
lastensuojeluun olen soittanut tällasissa
tapauksissa ja tota hehän antaa hirveen
hyvät ohjeet.” (ELA)*

Lastensuojelu tulee mukaan oppilaan verkostoon, kun huoli kasvaa tarpeeksi suureksi. Koulussa työskentelevät ammattilaiset toivat esiin, että palvelutarpeen arviointi on tärkeä *konsultaatio* apu, tilanteissa, jossa kokee epävarmuutta, miten tulisi edetä.

Sosiaalityöntekijä arvioi tällöin lastensuojelun tarpeen, ja antaa ohjeita siitä, miten tilanteessa tulisi edetä. Sosiaalityöntekijät kokivat, että nimetön yhteydenotto on madaltanut kynnystä olla yhteydessä sosiaalihuoltoon.

Sijaishuoltopaikan kanssa tehtävä *arjen yhteistyö* ei juurikaan poikkea siitä, miten yhteistyötä toteutetaan huoltajien kanssa. Sijoitetun lapsen verkosto saattaa olla kuitenkin suurempi ja lapsen ympärillä toimijoita enemmän. Lastensuojelu *toimii* koulun kanssa *lapsen verkostossa*, ja koululla ja lastensuojelulla yhteisiä verkostopalavereita, joihin osallistuu tavallisesti myös lapsen biologiset vanhemmat ja tarvittaessa muita toimijoita lapsen tukiverkostosta.

Lastensuojelun vastuulle kuuluu huoltajien kuuleminen lapsen huoltoa koskevissa päätöksissä ja vastuusosiaalityöntekijän tulisi huolehtia, että *tieto* lapsen sijoituksesta tulee *koululle*. Kun koulussa on herännyt huoli lapsen arjesta tai lastensuojelulla on herännyt huoli perheestä, on lastensuojelun tehtävä *puuttua tilanteeseen* seuraamalla tilannetta, ja tarjoamalla perheelle tarvittavaa tukea.

8 POHDINTA

Julkisuudessa on käyty keskustelua lasten kaltoinkohtelutapauksissa ja oikeusprosesseissa on tullut esiin puutteita organisaatioiden välisessä yhteistyössä (Mönkkönen, Kekoni & Pehkonen 2019, 7). Koulun ja lastensuojelun yhteistyön kehittämiseksi on selkeä tarve, ja sen tiimoilta onkin ollut viime aikoina paljon kehittämistyötä ja projekteja, joita esittelin myös teoriaosuudessa. Toivottavaa olisi, että kehitetyt mallit siirtyisivät myös käytäntöön. Palvelujärjestelmä on muutoksen edessä ja opiskeluhoitolain uudistuksen jälkeen koulujen on syytä miettiä uusia toimintamalleja monitoimijaiseen yhteistyöhön. Yhteistyön käytänteissä on paljon vaihtelua eri kuntien ja koulujen välillä, hyviä käytänteitä on olemassa, mutta ne eivät ole vakiintuneita ja yhteistyöhön ei ole olemassa yleispätevää ohjeistusta. Olisi hyvä yhtenäistää käytäntöjä ja kehittää yhteistyöhön jokin valtakunnallinen ohjeistus, jotta lasten ja nuorten sekä heidän perheiden tuen tarpeisiin voitaisiin vastata tasavertaisesti.

Yhteistyön taustalla vaikuttavat tekijät

Bronsteinin (2003) mukaan moniammatillisen yhteistyön toteutumiseen vaikuttavat rakenteelliset tekijät, persoonalliset tekijät ja ammatillinen rooli. Tässä tutkielmassa rakenteellisia tekijöitä, jotka vaikuttavat yhteistyön toteutumiseen, olivat käytössä olevat *resurssit ja organisaatioiden rakenteet*. Rakenteisiin liittyvät jalliset ja taloudelliset resurssit vaikuttavat moniammatillisen yhteistyön toteutumiseen. Sosiaali- ja terveystalvet karsivat niukoista resursseista, ja työntekijät ovat kiireisiä. Yhteistyön tekeminen voidaan kokea kuormittavana, kun siihen ei ole tarpeeksi aikaa. (Mönkkönen ym. 2019, 20–21.)

Persoonallisten tekijöiden ja ammatillisen roolin koettiin vaikuttavan yhteistyön laatuun myös tässä tutkimuksessa, yhteistyön toteutuminen koettiin osaksi *henkilösidonnaiseksi*. Esimerkiksi empatiakyvyn voidaan katsoa olevan persoonallinen ominaisuus, eli se miten kohtaa toisen huolen. Se, miten hyvä ammatillinen identiteetti henkilöllä ja miten hyvin hän

tiedostaa oman roolinsa yhteistyössä, vaikuttaa taas hänen asenteeseensa yhteistyötä kohtaan. (Mönkkönen ym. 2019, 20.)

Haastatteleman kuraattorin mukaan on ammattitaitoa nähdä yhteistyölle mahdollisuuksia rajoitusten sijaan. *Myönteinen asenne* yhteistyötä kohtaan vaikuttaa myös siihen, kuinka paljon mahdollisuuksia yhteistyölle näkee. Moniammatillinen yhteistyö edellyttää halua tehdä yhdessä, joka on mahdollista silloin, kun ammattilaiset suhtautuvat myönteisesti ja luottavaisesti muiden alojen ammattilaisiin (Mönkkönen ym. 2019, 22).

Tutkimusten mukaan moniammatillisissa tiimeissä tai verkostoissa eri osapuolet saattavat tarkastella yhteistä tehtävää liikaa vain omasta näkökulmastaan, silloin tiedon rakentaminen yhdessä muiden kanssa jää uupumaan (Mönkkönen ym. 2019, 22). Myös tässä tutkielmassa *näkemyserot* koettiin haasteena yhteistyölle, ja vastavuoroisesti *jaettu ymmärrys* tilanteesta koettiin yhteistyötä edistävänä tekijänä. Roosin ja Mönkkösen mukaan moniammatillisen vuorovaikutuksen lähtökohtana on suhtautuminen toiseen tasavertaisena toimijana ja toisen näkökulmien kunnioittaminen (Mönkkönen, 2019, 51). Bronsteinin mukaan moniammatillista yhteistyötä edesauttaa vahva ammatillinen identiteetti, silloin voidaan olla yhteistyössä muiden ammattilaisten kanssa tuntematta epävarmuutta (Mönkkönen ym. 2019, 20).

Koulun ja lastensuojelun yhteistyön yhtenä haasteena ovat *salassapitosäädökset*. Lainsäädännön mukaan sijaishuollon ja opetuksen järjestämiseksi tarvittavat tiedot voidaan siirtää salassapidon estämättä, jotta joustava yhteistyö mahdollistuisi. (Heino & Oranen 2012, 240–242.)

Opetuksen järjestäjällä on salassapitosäännösten estämättä oikeus saada maksutta oppilaan opetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot varhaiskasvatuksen tai sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaiselta, muulta varhaiskasvatuksen, sosiaalipalvelujen tai terveydenhuollon palvelujen tuottajalta sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä. (Perusopetuslaki § 40.)

Sekä opettajat, että sosiaalityöntekijät kokivat, että ajoittain salassapitosäädökset vaikeuttavat tiedon jakamista ja yhteistyön tekemistä. Ajateltiin myös, että on *tulkinnanvaraista*, mikä on opetuksen järjestämisen kannalta olennainen tieto, jota lain mukaan voidaan siirtää salassapitovelvollisuuden estämättä.

Haastatteluissa yhdeksi yhteistyötä edistäväksi tekijäksi tuotiin esille se, että *huoltajat otetaan tiiviisti mukaan yhteistyöhön* heti huolen herätessä. Terveiden ja hyvinvoinnin julkaisussa ”Luo luottamusta, suojele lasta, opas yhteistyöstä lapsia ja perheitä työssään kohtaaville” todetaan, että yhteistyön lähtökohdiana tulisi olla aina keskustelu vanhempien kanssa (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2017, 5).

Ammatillinen tausta, persoonallisuus, kulttuuri, arvot ja normit vaikuttavat näkökulman muodostamiseen. Jokainen ammattilainen katsoo tilannetta omista lähtökohdistaan ja historiastaan käsin. Dialogisuus yhteistyössä on tärkeää, jotta jokainen yhteistyön osapuoli tulee kuulluksi. *Kunnioitus ja vastavuoroinen dialogi* on tärkeää niin perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä, kuin ammattilaisten kesken. Toimiva yhteistyö edellyttää myös yhteistä tahtotilaa, kumpikin osapuoli on sitoutunut luomaan yhteistyön mahdollistavan toimintaympäristön ja käytänteet. Yhteistyötä edesauttaa myös yhteistyötä tukevat rakenteet ja toimintakulttuuri. (Mönkkönen ym. 2019 51–52.)

Oppilas yhteistyön keskiössä

Koululla ja lastensuojelulla saattaa olla erilainen käsitys tai epäselvyyttä siitä, miten vastuut jakautuvat. Haastattelemani erityisluokanopettaja sanoi osuvasti, että oppilas tulisi olla yhteistyön keskiössä. Vastuiden jakaminen ja oman roolin tiedostaminen yhteistyössä on helpompaa, silloin kun kummankin toimintaa ohjaa yhteinen tavoite. Bronsteinin yksi viidestä moniammatillisen yhteistyön osa-alueesta on tavoitteiden yhteinen omistajuus (Bronstein 2003, 299.)

Eräs haastattelemistani toi esiin, että lapsi pitäisi nähdä kokonaisena persoonana, jos koulu ei suju, taustalla on yleensä jotain muuta. ”Ja kun se lapsi on kuitenkin oppilas täällä

kokonaisena persoonana täällä koulussa, niin se tavallaan se yhteinen työskentely.”(ELO1)
Eri toimijoiden lasten ja nuorten verkostossa tulisi tehdä enemmän yhdessä. Näin välttyttäisiin päällekkäiseltä työltä ja lapsen tai nuorten ei tarvitsisi kertoa samoja asioita yhä uudestaan. Yksi haastatteleman erityisopettaja toikin esiin, että ihanteellista lapsen tai nuoren kannalta olisi, että kaikki palvelut löytyisivät saman katon alta.

No jotenkin semmosta haavetta, toivetta, unelmaa on ollut täällä jo vuosikymmenen verran ainakin, että tämmösestä niinku moniammatillisesta koulusta, josta niinku eri toimijat ja verkostot olis saman katon alla, ainakin samemman katon alla jotenkin, (naurahtaa) että olis niinku helpompi tehdä sitä yhteistyötä, eikä se ois niin henkilösidonnaista. Että, tota voitais niinku paremmin sitten toimia yhdessä ja auttaa sit sitä lasta. (ELO1)

Esimerkiksi Yhdysvalloissa on kehitetty malleja, jotka kokoavat palvelut keskitetysti niitä tarvitsevien lasten, nuorten ja heidän perheiden ympärille. *Wraparound-interventio* kehitettiin alun perin Yhdysvalloissa 1980-luvulla nuorille, joilla on vakavia emotionaalisia ja käyttäytymiseen liittyviä pulmia. *Wraparound-prosessin* tavoitteena on vastata nuoren ja perheensä tarpeisiin ja toimia monella eri elämänalueella, ja ehkäistä nuorten syrjäytymistä yhteisöstä. (Mitchell 2018, 365–371.)

Full-service koulu malli on kehitetty myös kokoamaan lapsille, nuorille ja heidän perheilleen tarkoitettut palvelut yhteen. *Full-service kouluista* on olemassa monia eri sovelluksia, mutta pääajatuksena on tuoda palvelut lähelle koulua ja vastata kaikkien oppijoiden tarpeisiin. Painopiste on ennaltaehkäisyssä ja eri ammattilaisten välinen yhteistyö on avainasemassa. *Full-service koulu* malli on käytössä ainakin Yhdysvalloissa, Kanadassa, Englannissa ja Walesissa. (Mitchell 2018, 372–378.)

Koulutuksen rooli on merkittävä lastensuojelun piirissä olevien lasten ja nuorten hyvinvoinnissa ja syrjäytymisen ehkäisemisessä. Koulunkäynnin sujuminen on yksi keskeinen kehitystä tukeva ja suojaava tekijä, joka edesauttaa myöhempää selviytymistä elämässä. (Heino & Oranen 2012, 243.) Jos koulu jää kesken, se on jo itsessään vakava

syrytymisen riski. Haastatteluissa tulikin esiin, että *koulupoissaoloihin* olisi syytä puuttua jo hyvissä ajoin.

Väitöstutkimus koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä

Per Germudsson on tutkinut opettajien ja sosiaalityöntekijöiden välistä yhteistyötä. Väitöstutkimuksessa ”Lärare socialsekreterare och barn som illa” todetaan yhteistyön tekemiselle olevan kasvava tarve palveluiden erikoistumisen ja pirstaloitumisen myötä (Germundsson 2011, 37). Tutkimuksen mukaan yhteistyön onnistumisen kannalta tärkeää on, että sosiaalityöntekijöillä ja opettajilla on yhteneväiset käsitykset huolta aiheuttavista lapsista ja toisen näkökulma huomioidaan ja hyväksytään. (Germundsson 2011, 140.) Tässäkin tutkimuksessa nousi esiin, että *jaettu ymmärrys* lapsen tilanteesta on tärkeää.

Väitöstutkimuksessa tuli ilmi, että opettajilla ei ole tarpeeksi tietoa sosiaalityöntekijöiden toimenkuvasta, ja että opettajilla on osittain negatiivinen käsitys sosiaalipalveluiden toiminnasta, etenkin liittyen säädöksiin ja lakeihin salassapitovelvollisuudesta. (Germudsson 2011, 112.) Haastatteleman sosiaalityöntekijät olivat myös sitä mieltä, että kouluilla tulisi olla enemmän tietoa heidän toiminnastaan ja lastensuojelusta.

Ehdotukset jatkoon

Moniammatilliselle yhteistyölle ja sen kehittämiseksi sosiaali- ja terveystoimen sekä opetus- ja kasvatusalan välillä on selkeä tarve. Moniammatillisen yhteistyön työtapoja voisi harjoitella jo opiskelun aikana, opinnoissani on käsitelty paljon moniammatillista yhteistyötä, mutta sen tekemistä ei ole konkreettisesti harjoiteltu. Olisiko jatkossa hedelmällistä kehittää yhteistyötä kasvatustieteiden ja sosiaalitieteiden opiskelijoiden välille? Tähän tarkoitukseen voisi olla esimerkiksi yhteinen kurssi, jossa harjoiteltaisiin yhteistyön tekemistä konkreettisesti. Tämä olisi yksi keino tuoda kummankin työkenttää ja asiantuntijatietoa tutummaksi, ja yhteistyön toteuttamiselle olisi paremmat edellytykset tulevassa työelämässä.

8.1 Tutkimusprosessin arviointi ja eettiset kysymykset

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija on tutkimuksen keskeinen tutkimusväline, joten tutkijan tulee jatkuvasti pohtia tekemiään valintoja, analyysin kattavuutta ja työn luotettavuutta. Laadullisessa tutkimuksessa on pohdittava myös aineiston riittävyttä ja analyysin kattavuutta. Toisaalta laadullisen tutkimuksen luotettavuus ei ole suoraan yhteydessä aineiston kokoon. Tutkimuksessa ajattelin, että en halua haalia liikaa osallistujia, jotta analysoitavaa aineistoa ei muodostuisi kohtuuttomasti, mutta halusin kuitenkin riittävästi eri näkökulmia tutkittavaan aiheeseen. (Eskola & Suoranta 1998, 350–356.)

Tutkimusprosessista muodostui pitkä, sillä tutkimuksen teko jäi töiden takia ajoittain tauolle. Koin kuitenkin hyödylliseksi, että otin tutkimukseen välillä etäisyyttä. Palattuani siihen uudelleen, näin asioita, joita en olisi ehkä muuten osannut huomata. Vaikka prosessista muodostui pitkä, en ole kertaakaan kyseenalaistanut aiheen valintaa. Koen, että aiheen valinta onnistui hyvin, sillä olen tutkimusta tehdessäni pystynyt hyödyntämään työkokemuksen kautta saatua asiantuntijuutta, ja säilytin mielenkiinnon tutkittavaa aihetta kohtaan koko prosessin ajan.

Minua mietitytti, että osaanko kysyä haastatteluissa kysymyksiä, joilla saan tutkimuskysymyksiini vastauksia. Kävin läpi aikaisempia tutkimuksia aihepiiristä ja muodostin kysymykset niiden sekä työkokemukseni perusteella. Ensimmäisen haastattelun jälkeen muokkasin joitain kysymyksiä, joita kysyin ensimmäisessä haastattelussa hieman eri tavalla. Esitin lisäkysymyksiä, kun huomasin, että en saanut vastausta haluamaani kysymykseen. Laadullinen tutkimus antaa tutkijalle vapautta muokata ongelmanasetteluaan tutkimusprosessin ajan. Jos toteuttaisin tutkimuksen uudelleen, kysyisin joitain asioita vielä hieman eri tavalla ja jättäisin joitain kysymyksiä pois. Tutkimuksen tuloksiin on saattanut vaikuttaa se, että kaksi haastattelusta toteutui parihaastatteluina, eli haastatteluun osallistui kaksi asiantuntijaa samaan aikaan. Kun toinen haastateltava tuo asioita esiin, se väistämättä ohjaa myös toisen haastateltavan ajattelua.

Fenomenografia oli minulle entuudestaan melko vieras tutkimussuuntaus, ja aluksi tuntui hieman vaikeaselkoisena. Perehdyttyäni siihen, mielestäni se tuntui tähän tutkimukseen sopivalta metodilta, koska halusin tutkia eri käsityksiä koulun ja lastensuojelun välisestä yhteistyöstä. Aineiston analyysivaiheessa luin aineistoa läpi useita kertoja, ja tuntui siltä, että löysin jatkuvasti uusia tutkimuskysymysten kannalta merkityksellisiä ilmaisuja. Lopulta koin, että aineistosta on nostettu kaikki tutkimuksen kannalta olennainen tieto.

Tutkimukseen osallistuneet asiantuntijat ovat osallistuneet tutkimukseen vapaaehtoisesti ja tietoisina siitä, mitä tutkimus käsittelee. Lähetin tutkimukseen osallistuneille ennen haastattelua saatekirjeen, jossa kerroin kuka olen, ja mitä tutkimukseni käsittelee. Lastensuojelu on aiheena arkaluontoinen, mutta tutkimuksessa ei käsitellä arkaluontoista tietoa. Tutkimuksessa ei tule ilmi tietoja, joista voisi tunnistaa haastatteluun osallistuneet asiantuntijat. Haastatteluissa kysyin haastateltavan ikää ja suokupuolta sekä koulun kokoa, jossa työskentelee, mutta poistin nämä tiedot taustatiedoista, jotta tutkimukseen osallistujat eivät olisi tunnistettavissa. Tutkimuksen kohderyhmänä olisi voinut olla myös lastensuojelun asiakkaana olevat perheet ja lapset, mutta koin eettisten kysymysten vuoksi helpommaksi toteuttaa tutkimuksen asiantuntijahaastatteluna.

Laadullisessa tutkimuksessa yleistysten tekeminen ei ole mahdollista, eikä tarkoituksenmukaista, mutta tutkimuksen luotettavuutta lisää tulosten siirrettävyys. Se tarkoittaa sitä, että jos tutkimus toistettaisiin, saataisiin samankaltaisia tuloksia. (Eskola & Suoranta 1996, 356.) Yksi laadullisen tutkimuksen uskottavuuden arvioinnin kriteereistä on, vastaako tutkijan tekemä käsitteellistäminen ja tulkinta tutkittavien käsityksiä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan rooli on suuri, ja tutkijan oma tulkinta vaikuttaa tuloksiin väistämättä. (Eskola & Suoranta 1998, 356.) Olen pyrkinyt olemaan objektiivinen analysoidessani aineistoa. Tapani tulkita tutkittavien käsityksiä on kuitenkin yksi tapa muiden joukossa, jos tutkimus toistettaisiin ja toinen tutkija tulkitsisi käsityksiä, hän saisi väistämättä hieman erilaisia tuloksia.

Jatkossa olisi hyvä saada myös lapsen ja huoltajien ääni kuuluviin. Olisi tärkeää tutkia, miten he kokevat lastensuojelun väliintulon, ja miten perhettä voitaisiin tukea jo

varhaisessa vaiheessa niin, että voitaisiin välttyä lapsen sijoittamiselta kodin ulkopuolelle. Olisi hyvä kuulla myös heidän toiveitaan siitä, miten he toivoisivat, että huoli otettaisiin puheeksi heidän kanssaan.

Lähteet:

- Ahonen, S. 1994. Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen S. Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 113–122.
- Ala-Nikkola, M. Metteri, A. (toim.) 1996. Moniammatillisuus ja sosiaalityö. 119.
- Alatalo, M. Niskanen, H. Muukkonen, T. 2013. Monitoimijaisen kohtaamisen ABC-mallin kuvaus. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Malminkartanon lastensuojelu. 2–6.
- Bronstein, L. 2003. Social work. volume 48/3.
- Eskola, J. Suoranta J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere Vastapaino. 350–356.
- Germudsson, P. 2011. Lärare socialsekreterare och barn som illa. Örebro universitet. 37, 112, 140.
- Honkanen, E. Suomala, A. 2009. Oppilashuollon käsikirja. Helsinki: Tammi. 43, 86–88.
- Huhtanen, K. 2007. Kun Huoli herää. Varhainen puuttuminen kouluissa. Juva: WS Bookwell Oy. 29–44.
- Ikonen, L. 2013. Salassapidettävä: suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Helsinki: Radium kirjat. 23–25.
- Isoherranen, K. 2008. Enemmän yhdessä: moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY oppimateriaalit. 26–44.
- Janhukainen, M. 2012. Lasten erityishuolto- ja opetus Suomessa. Tampere: Osuuskunta vastapaino. 48.

Kirjonen, J. Remes, P. & Etäpelto A. (toim.) 1997. Muuttuva asiantuntijuus. Jyväskylän yliopistopaino. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 3/2018, Mitä kuuluu lastensuojelu? Lastensuojelun uudistukset –liian pieniä tekoja? 117–126
<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Lastensuojelun-uudistukset-liian-pienia-tekoja.pdf> Luettu: 22.2.2019

Lämsä, A-L. 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Jyväskylä: PS-kustannus. 203–208.

Marton, F. 1986. Phenomenography—A Research Approach to Investigating Different Understandings of Reality. Journal of Thought Vol. 21, No. 3. 32–33.

Mitchell, D. 2018. 27 tutkitusti toimivaa tapaa opettaa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 365–378.

Mönkönen, K. Kekoni, T. Pehkonen, A. 2019. Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Printon Trükikoda, Tallinna: Gaudeamus Oy. 16, 19–20.

Opetushallitus 2020. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki ja oppilashuolto.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki-ja-oppilashuolto> Luettu: 18.10.2020

Perusopetuslaki 1287/2013 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287#Pidp2296912>

Pesäpuu ry 2019. Sijoitettu lapsi koulussa. <https://pesapuu.fi/toiminta/koulun-ja-lastensuojelun-yhteistyö/sisukas/> Luettu: 12.6.2019

Huostaanotto. Lastensuojelun käsikirja. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto> Luettu: 15.12.2019

Räty, L. Väливаара, C. Mäntymaa, S-M. Saksola, M. & Pirttimaa, R. 2014. Perhehoitoon sijoitettu lapsi koulussa – lasten psykologisen ja pedagogisen alkukartoituksen tulokset. Pesäpuu ry, SISUKAS -projekti 2012-2016.

Skolfam – Skolsatsning i familjehemsvården <http://www.skolfam.se/> Luettu: 10.3.2019

Terveyden ja Hyvinvoinnin laitos (THL) 2017, Luo luottamusta, Suojele lasta –opas. <http://www.julkari.fi/handle/10024/136183> Luettu: 22.2.2019

Tilus, P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Juva: WS Bookwell Oy. 21, 64–65.

Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus 2011–2013 Kehrä II
Asiakasosallisuus monitoimijaisessa yhteistyössä perheen, lastensuojelun ja muiden palveluiden välillä. <http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/kehra> Luettu: 18.2.2020

LIITE 1. TEEMAHAASTATTELURUNKO KOULUSSA TYÖSKENTELEVILLE

Taustatiedot:

- Ikä:
- Koulutustausta:
- Työkokemus
- Työtehtävä:
- Koulun koko:

TEEMA 1 Varhainen puuttuminen

- Kun huoli oppilaasta herää, miten etenet asiassa?
- Millaiseksi koet huolen puheeksi ottamisen vanhemmille?
- Jos huoli on todellinen, miten koulussa toimitaan? Ketkä kutsutaan koolle?

TEEMA 2 Yhteistyö lastensuojelun kanssa

- Minkälaista yhteistyötä koulu tekee lastensuojelun kanssa?
- Minkälaisia kokemuksia sinulla on lastensuojelun kanssa tehtävästä yhteistyöstä?
- Oletko kohdannut haasteita yhteistyössä lastensuojelun kanssa?
- Millaisissa tilanteissa koulu tekee lastensuojeluilmoituksen?
- Miten sen jälkeen edetään?

TEEMA 3 Yhteistyö koulun ja sijaisperheen tai lastensuojelulaitoksen välillä

- Miten koulu saa tiedon oppilaan sijoituksesta?
- Mitä koulun olisi hyvä tietää tilanteessa, jossa lapsi sijoitetaan perheen ulkopuolelle?
- Mitä tulisi ottaa huomioon sijoitetun lapsen tai nuoren koulunkäynnissä? Mikä on koulun rooli lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen/nuoren tukemisessa?

- Minkälaista arjen yhteistyötä lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tai nuoren verkoston kanssa on?

TEEMA 4

- Jotakin lisättävää edellisiin aihealueisiin?

LIITE 2. TEEMAHAASTATTELURUNKO SOSIAALITYÖNTEKIJÖILLE

- Ikä:
- Koulutustausta:
- Työkokemus:
- Työtehtävä:

TEEMA 1 Lastensuojelutarpeen selvittäminen

- Millaisissa tilanteissa koulun tulisi tehdä lastensuojeluilmoitus?
- Kun koulu on tehnyt lastensuojeluilmoituksen, miten sen jälkeen edetään?
- Millaista yhteistyötä koulun kanssa tehdään tilanteen selvittämiseksi?
- Miten koulu ja lastensuojelu voisivat edistää varhaista puuttumista?

TEEMA 2 Yhteistyö koulun kanssa sijoituksen aikana

- Miten ja missä vaiheessa koulu saa tiedon lapsen/nuoren
- Kuka tiedottaa ja kuka ottaa tiedon vastaan?
- Mitä tietoa koulu tarvitsee tilanteessa, jossa lapsi/nuori on sijoitettu koulun ulkopuolelle?
- Minkälaisia kokemuksia sinulla on koulun kanssa tehtävästä yhteistyöstä?
- Minkälaista arjen yhteistyötä koulun kanssa on? (esim. verkosto neuvottelut, yhteydenpito)

TEEMA 3 Koulunkäynnin merkitys lastensuojelun tarpeessa olevalle nuorelle

- Miten tärkeää mielestäsi koulunkäynti on lastensuojelun tarpeessa olevalle nuorelle?
- Onko jotain mitä sijoitetun nuoren koulunkäynnissä pitäisi ottaa erityisesti huomioon?
- Mikä on koulun rooli lastensuojelun tarpeessa olevan nuoren tukemisessa?
- Minkälaisia koulunkäynnin haasteita lastensuojelun tarpeessa olevalla lapsella tai nuorella on?

TEEMA 4 Jotain lisättävää

- Onko sinulla jotain lisättävää aihealueisiin?

